

Oplatka András

A trianoni szerződés – egy magyar trauma

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés a futball jegyében	3
2. A békeszerződés rendelkezései és következményei	4
3. Évszázadok fejlődése	5
4. Nemzeti ébredés, nemzeti követelések	8
5. Korai döntések	11
6. Kész tények	14
7. A Tanácsköztársaság – ürügy és teher	16
8. Les absents ont toujours tort – A távollévőknek sosem lehet igazuk	19
9. A felosztás mértéke	22
10. Les jeux sont faits – A kocka el van vetve	25
11. A békemű kudarca	28
12. Száz évvel később	30

1. Bevezetés a futball jegyében

Amikor 22 játékos kergeti a labdát a stadionban, senki sem foglalkozik az elmúlt századok történelmével. Akkor meg végképp nem, ha futballhuligánként viselkedő nézőkről van szó, akik rendbontásra készen nemcsak saját csapatukat buzdíják, hanem az ellenfelet és annak szurkolóit gyalázkodással is hergelik. Ilyenkor füstbombák repülnek, és ha a helyzet fokozódik, akár keményebb tárgyak is. Az ellentábor kedélyének borzolásakor a történelmi jelszavak általában nem tartoznak a harcias futballpublikum eszköztárába.

2019. augusztus 1-én mégis éppen ezt az eszközt vetették be, amikor a romániai Craiova csapata a magyar Honvéd ellen játszott visszavágót az UEFA Európa-liga selejtezőjében. Néhány száz rendíthetetlen Honvéd-szurkoló elkísérte a csapatot Craiovába, ahol barátságatlan fogadtatásban volt részük. A román nézők „Trianon” csatakiáltással fogadták a vendégeket, pólóikon és transzparensen is ugyanez a szó állt. Provokációnak szánták, és nem is volt nehéz akként érteni.

XIV. Lajos, a Napkirály még mit sem tudott a futballról, álmaiban sem gondolhatta volna, hogy a Versailles parkjában építtetett nyári palotájának a neve egyszer majd csatakiáltásként harsan fel egy havasalföldi város stadionjában. De a román és a magyar szurkolók gondolatai sem a francia uralkodó körül jártak. Trianon számukra kizárólag az első világháborút lezáró Párizs környéki békeszerződések egyikét jelentette. Azt a szerződést, amivel a románok nagyon jól, a magyarok pedig nagyon rosszul jártak. Diadalmas győzelem Romániának, megalázó vereség Magyarországnak.

A craiovai stadion hazai szurkolóinak háttérzaja csak másodlagos utalás volt arra, hogy a fűvön zajló mérkőzés a trianoni példát fogja követni. Sokkal inkább jelentette a mélyen gyökerező nemzeti ellentétek felidézését. A játék ennek megfelelően gyűlölködő légkörben zajlott. A csapatok verekedésével és a pályára dobott, majd ott felrobbant hanggránáttal végződött, amely a bírót is megsebesítette. A mérkőzés végül nehezen, de a hazai csapat javára dőlt el, ennek azonban nem nagyon örülhettek. Hamarosan következett ugyanis az utójáték, amelyet az UEFA irányított: mindkét csapatot megbüntette, a románokat keményen, a magyarokat valamivel enyhébben.

A békeszerződést Magyarországgal – a legyőzött központi hatalmak egyikével – 1920. június 4-én írták alá a Nagy-Trianon palotában. Majdnem kereken száz évvel a nevezetes craiovai futballmeccs előtt történt mindez. Tökéletesen ideillik a sokat idézett mondás: a múlt itt valóban nem halott, és még csak nem is múlt el, hanem sajnálatos módon tovább él. Hiába szeretnénk azt hinni, hogy a stadionban történetek csak egy szerencsétlen egyedi esetet jelentenek. A világon sehol sem jellemző a történelmi részletekben való jártasság. A Kárpát-medencében azonban Trianon felemlítéséhez nem szükséges történelemtudás. Itt már maga név is, mint szimpla, de jól bevált szitokszó elegendő a szenvedélyek felkorbácsolásához: keserűség és dac ébred a magyaroknál, diadal és győztes büszkeség a szomszéd országoknál.

100 éve a nyugati hatalmak az új határokat azzal az ambícióval húzták meg, hogy Európában tartós békét teremtsenek. Már akkor sokan figyelmeztettek rá, hogy a háborús felelősség vesztesekre hátrításával és Németország megalázásával a következő háborút készítik elő. A pesszimistáknak igaza lett. A szövetségesek békeműve Kelet-Közép-Európában szintén kudarcot vallott. Pedig figyelmeztetésekből itt sem volt hiány. „Az olasz irredentizmus háborúval végződött. A magyar irredentizmus a békeszerződés hatályba lépésének napjaival indul” – vélekedett a Neue Zürcher Zeitung 1920. január 20-án.

És valóban. A trianoni békeszerződés területi rendelkezései jelentős mértékben felelősek voltak a dunai országok második világháborús szerencsétlenségéért. A második világháború után

Magyarország elfogadta a kijelölt határokat. Napjainkban Magyarország, Románia és Szlovákia egyaránt tagja az Európai Uniónak és a NATO-nak, kapcsolatuk látszólag korrekt. A régióban azonban nem került sor a német–francia mintához hasonló baráti megbékélésre. Tudat alatt mindegyik oldalon számos ellenszenv lappang, melyek felkorbácsolásához egy futballmeccs is elég.

2. A békeszerződés rendelkezései és következményei

A Habsburg Monarchia az 1867-es osztrák–magyar kiegyezés után két részből állt: az Osztrák Császárságból és a Magyar Királyságból. Mindkét részben jelentős számú különböző népcsoport és nemzetiség élt: csehek, szlovákok, lengyelek, románok, rutének, szlovének, horvátok, szerbek, bosnyákok és olaszok. A dualizmus, a német-osztrákok és a magyarok uralkodó pozíciója egyre inkább tarthatatlanná vált egy olyan korban, amikor az önállóság – és végül az amerikai elnök, Woodrow Wilson szóhasználatának köszönhetően – a népek önrendelkezési jogának vágya mind hangsúlyosabbá vált. A cseh, román és délszláv politikai elitek leválási szándéka egyedül talán nem lett volna elég a Monarchia felbomlásához. Az első világháború utolsó szakaszában azonban a nyugati szövetségesek arra a meggyőződésre jutottak, hogy számukra kedvezőbb a Habsburg Birodalmat felosztani és kisebb államok mozaikjával helyettesíteni. Az egyes népek önállósulási törekvése ilyen módon találkozott az antanthatalmak céljaival, és ezzel megpecsételődött a dunai monarchia sorsa.

A magyaroknak átadott békeszerződés 14 fejezete nem kevesebb, mint 364 cikkelyt tartalmazott. A legyőzött ország számára a legfájdalmasabbak a területi rendelkezések voltak. A Magyar Királyság, amely addig az egész Kárpát-medencére kiterjedt, kisállammá zsugorodott. A korábbi 283 ezer négyzetkilométeres területéből 93 ezer négyzetkilométer maradt, és lakóinak száma 18,2 millióról 7,6 millióra csökkent. A legsúlyosabb csapás azonban az volt, hogy a 10,6 millió lakosából, akik a szomszédos államok polgárai lettek, 30 százalék, vagyis 3,2 millió etnikailag magyar volt. Ez akkoriban mégiscsak a Kárpát-medencében lakó magyarok körülbelül egyharmadát jelentette. Nem csak távoli, román, szlovák vagy szerb környezetben fekvő magyar városok vagy nyelvterületek kerültek Magyarországon kívül. A szerződés összefüggő magyar nyelvterületeket is kettévágott, és az új határok mentén magyar régiókat adott oda Romániának, Csehszlovákiának és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságnak.

A nyelvhatárt egyetlen esetben vették szigorúan figyelembe – a magyarok kárára. Burgenland ma a legkeletibb osztrák tartomány, a Habsburg Monarchián belül a magyar birodalomfélhez tartozott. Érthető volt, hogy az osztrákok igényt tartottak a többnyire német nyelvű régióra. Ezt a követelést a szövetségesek végül elfogadták. Az adományt egy kis kompenzációnak szánták az osztrákok számára a tőlük Cseh- és Morvaországban, valamint Dél-Tirolban elvett német nyelvű területekért cserébe.

A békeszerződés – az 1920-ban már okafogyottá vált aggodalomtól vezérelve, hogy Bécsben vagy Budapesten a Monarchia életre keltésére gondolhatnának – megtiltotta Magyarországnak, hogy lemondjon önállóságáról, vagyis egy Ausztriával való ismételt újraegyesüléssel próbálkozzon. Az ország védekezőképességét drasztikusan korlátozták. Megtiltották az általános hadkötelezettséget, egyedül egy 35 ezer fős hadsereg felállítását engedélyezték. Magyarország nem gyárthatott és nem is vásárolhatott páncélos járműveket, tankokat, hadihajókat és harci repülőket. A dunai flotta hajóit át kellett adni a szövetségeseknek. A katonai rendelkezések betartását Budapesten egy szövetséges ellenőrző bizottságnak kellett felügyelnie.

A trianoni békeszerződés Németországhoz és Ausztriához hasonlóan Magyarország számára is előírta, hogy el kell ismernie szövetségeseivel közös felelősségét minden a győztes hatalmak és

polgáraik által „az Ausztria-Magyarország és szövetségesei támadása folytán rájuk kényszerített háború következményeképpen“ elszenvedett veszteségért és kárért (161. cikk.). A megfogalmazásnak a szövetségesek anyagi kárpótlásra betérjesztett igényeit kellett alátámasztania. Az esedékes összegek meghatározását a trianoni békeszerződés egy később felállítandó bizottságra ruházta át. Előzetesen csak annyit rögzítettek, hogy Magyarország 1921. május 1-től harminc évig jóvátételt köteles fizetni.

Bár a Nagy-Trianon palotában aláírt szerződés megfogalmazói hosszú oldalakon keresztül sorolták Magyarországgal szembeni pénzügyi és materiális követeléseiket, eléggé realisták voltak ahhoz, hogy számításba vegyék a háborúban kimerült és a háborút követő zavaros események által legyengített ország teljesítőképességét. Vonatkozó utasításaikban felhívták a figyelmet arra az eshetőségre is, hogy a mértéktelen követelések nyomán Magyarország nem tudja teljesíteni a kiszabott jóvátételi kötelezettségeket.

Nagyon keveset törődtek azonban azzal, hogy az általuk diktált feltételek mennyire megnehezítik az ország gazdasági talpra állását. A majdnem teljesen önellátó Habsburg Monarchia és annak munkamegosztási rendszere megszűnt. Saját külkereskedelmet, vámrendszert, valutát kellett megteremteni egy olyan helyzetben, amikor az ország elvesztette legtöbb nyersanyagforrását – nemesfém-, vasérc-, réz- és sóbányáit, valamint földgázlelőhelyeit. Mivel azonban az ország a központi fekvésű feldolgozóiparának egy részét megtarthatta, ezek kapacitása most majdnem teljesen kihasználhatatlanná vált. A vaskohászatnak például 31 százaléka, az érckitermelésnek 11 százaléka maradt csupán meg. Magyarország háború előtti államvagyonának mindössze 38 százalékaival rendelkezett, a mezőgazdasági termelése 1920-ban 50-60 százalékat, az ipari termelése pedig 35-40 százalékat tette ki a háború előttinek.

Mindezek, valamint az egyre jelentősebb infláció tömeges munkanélküliséghez és a már egyébként is nehéz életkörülmények további romlásához vezettek. A helyzetet többek között a népszövetségi hitelnek köszönhetően csak a húszas évek közepén sikerült stabilizálni. A szegények között is a legszegényebbek közé tartozott az a szám szerint 350-400 ezer magyar, akik az elvesztett országrészekből menekültek az anyaországba. Közülük több tízezeren sokáig a pályaudvarokon félreállított vagonokban laktak.

3. Évszázadok fejlődése

Ismerünk jelentős nemzetközi döntéseket és eseményeket, amelyeknek rövid előtörténete volt. Ilyen például az 1989-es fordulat, a Szovjetunió által 1945-től felépített háború utáni európai rendszer összeomlása. De vannak olyan események is, amelyek hosszabb távú fejlődés eredményei. A Magyarországra 1920-ban kiszabott békeszerződés ilyen volt. Ahhoz, hogy létrejötteinek körülményeit megértsük, pár évszázad történetét legalább összefoglalóan át kell tekinteni. Ezek alapján látható, hogy egy kikerülhetetlen eseményről van szó, amit talán a végső szakaszban némileg még befolyásolni lehetett volna, azonban Magyarország túlságosan magabiztos politikai elitje ezt az alkalmat nem ragadta meg. Arról van szó, hogy a demográfiai szerkezet az idők folyamán megváltozott, a középkori Magyar Királyságból egy sok nemzetiség által lakott ország lett.

Magyarország kezdettől fogva nem volt homogén a népességét tekintve. Amikor a magyar törzsek a 9. század végén egy kései népvándorlási hullámmal feltűntek Közép-Európában, és birtokba vették a Kárpát-medencét, már szlávokat találtak itt: északon a mai szlovákok elődeit és délnyugaton a horvátokat. A később szentté avatott István király által 1000 körül alapított állam már intézményeinek kialakításakor is nyugati mintákra és „vendégekre” volt utalva. Utóbbiak

jelentős része bajor területről származott. Az egyik misszionárius viszont, egy Bruno nevű szerzetes, aki már a 9. század végén pogány magyarok ezreit keresztelte meg, a Sankt Gallen-i kolostorból érkezett. A nem egészen ritka „Szent Gál” helységnév valamint a „Szentgáli” nemzetség-, majd később családnév máig őrzi emlékét.

Magyarországon az első népszámlálásra a 18. század végén került sor. A korábbi időket illetően a történettudomány adónyilvántartásokon alapuló becslésekre van utalva. Ezek alapján a késő középkorban a Magyar Királyságnak 3,3-3,5 millió lakosa volt. A gyéren lakott, nagy kiterjedésű országban gazdasági okokból és a határterületek katonai biztosítása miatt is szükségszerű volt a bevándorlás már a kezdetektől fogva.

A szászok (a valóságban többségben az Alsó-Rajna mellől származó németek) első hullámban 1200 körül települtek be Erdélybe, a keleti országrészbe. A jövevények közvetlenül a korona alá tartoztak, és autonómiájuknak köszönhetően a Magyar Királyságban jelentős városi-polgári réteggé váltak. Hasonló jogokat élveztek a szepességi németek az Északi-Kárpátok bányavárosáiban, a mai Szlovákiában. A magyar király hívta be őket az 1241-es mongol támadás után, ami bár szerencsére csak rövid ideig tartott, de az országnak hatalmas véráldozatot jelentett.

A magyar és román történészek nem értenek egyet abban, hogy az erdélyi románok bevándorlóknak vagy őslakosságnak számítanak-e. A magyar oklevelek először a 13. században tudósítanak a románok, „vlachok” jelenlétéről. A Déli-Kárpátok területén kialakuló és kiterjedő román településeket alátámasztó írásos bizonyítékok a következő két évszázadban kezdtek megszorodni. Ezek tudósítása alapján a folyamatos bevándorlás hamarosan elérte Erdély nyugati és északi régióit is. Ugyanakkor a Magyar Királyság az újkor küszöbén, 1500 körül még túlnyomóan magyar maradt, becslések szerint a lakosság 75-80 százaléka magyar anyanyelvű volt.

Ezután mindez drasztikusan megváltozott. A középkori királyság lehanyatlását jelző fordulópontot az 1526-ban az oszmánok elleni vesztes csata jelentette a dél-magyar helység, Mohács közelében. A vereség következményei súlyosak voltak. Miután 1541-ben az oszmánok a fővárost, Budát is egyetlen kardcsapás nélkül birtokba vették, az ország három részre szakadt. A királyság, melynek koronáját a Habsburgok örökölték, gyakorlatilag csak az északi és nyugati régiókat foglalta magába. Keleten Erdély, magyar fejedelmek vezetésével, a török porta adófizető fejedelemségévé vált. A legnagyobb, középső országrész a következő 150 évben oszmán uralom alatt állt.

A szétdarabolt ország a török félhold Balkánra történő visszaszorításáig szinte folyamatos összetűzések színterévé vált az isztambuli szultánok és a bécsi uralkodók között, akik 1556-tól a német-római császári koronát is birtokolták. Az oszmán megszállás és a háborúk következtében a népességszerkezetben végbemenő hatalmas változások hátrányos helyzetbe hozták a magyarokat. Alapjaiban már ebben az időszakban kialakultak a népcsoportoknak azok a település- és méretarányai, amelyek a 20. században a nemzeti önrendelkezésre hivatkozva indokolhatták a Magyar Királyság felosztását.

Az oszmánok fő stratégiai célja Bécs volt. A szultáni seregek két alkalommal, 1529-ben és 1683-ban nyomultak annyira előre, hogy megostromolták a várost, noha mindkétszer hiába. Az Isztambulból kiinduló hadjáratok, az oszmán sereg balkáni előrenyomulásai már a késő középkortól szláv tömegek – főként szerbek – menekülését idézték elő. A Magyar Királyság déli területeinek etnikai jellege a szláv bevándorlás miatt már korán annyira megváltozott, hogy az 1564-ben Velencében és 1577-ben Antwerpenben készült nyugat-európai térképek ennek az országrésznek egyes régióit már szerbként jelölték. Ehhez hasonlóan jöttek létre a nyugati területeken a részben

még ma is létező horvát települések az ausztriai Burgenlandban. Ezeknek a délszlávoknak az elődei szintén a török nyomás elől húzódtak északra.

A földrajzi viszonyokkal senki sem megy szembe. A Balkánon előrenyomuló oszmán seregek a magyar területeken a főbb útvonalakat és folyóvölgyeket követték, átszelték a síkságokat – a legtermékenyebb és legnagyobb részét magyarlakta régiókat. Ezek a területek szenvedték a legnagyobb veszteségeket, a Bécs előterében oszmán fennhatóság alatt álló területek kiterjesztéséért vagy visszaszorításáért folyó állandó háborúskodások következtében elnéptelenedtek. Keleten Erdélyt az oszmánok nem szállták meg, de folyamatosan háborgatták. A fejedelemségnek például évtizedekre volt szüksége, hogy a török–tatár seregek okozta súlyos pusztításokat kiheverje, amikor azok 1658-ban egy büntetőakcióban kifosztották az országot, és felégették a városait. Korabeli beszámolók kereken 100 ezer meggyilkolt vagy rabszolgaságba hurcolt helyi lakosról beszélnek.

A támadások leginkább a síkságokon lakó magyarokat érintették, az ekkor még túlnyomórészt hegyekben lakó románokat kevésbé. A kívülállók már a 17. század kezdetén érzékelték, hogy mennyire megváltoztak a demográfiai arányok Erdélyben. Zacharias Geizkofler, a Német-Római Birodalom birodalmi fillérmestere (Reichspfennigmeister), erdélyi tapasztalatairól írva 1602-ben megemlíti, hogy korábban kevés román falu volt, de később a hegyekben nagyon megsaporodtak, mert a síkvidék pusztulásával szemben a hegyekben sokat építkeztek. Apafi erdélyi fejedelem 1676-ban fejedelemségének lakóiról megállapítja: „a mindennapi tapasztalás bizonyítja, hogy a románok nemzete szakadatlanul és gyorsan szaporodik, míg a szászok és magyarok napról napra fogynak” (Makkai László: *Magyar-román közös múlt*. Budapest, 1948, 144. o.)

A Magyar Királyság, miután az oszmánoktól a 17. század végén visszafoglalták (a csak 18 évvel később visszavett Bánát kivételével), végül teljesen a Habsburgok birtokába került. A Szent Liga seregei a visszahódító hadjárat során szerb területeken is előrenyomultak, a helyi lakosság pedig a háborúban a felszabadítókhoz csatlakozott. A törökök azonban visszaverték őket, és a császáriak nem tudták megtartani a területet, ami elindította a szerbek menekülési hullámát a Dunán át Magyarországra. III. Arzén pátriárka családok tízezreit vezette Északra és helyezte Lipót császár védelme alá. Szerb történészek ebben a kivonulásban látják a koszovói szerb közösség meggyengülésének és Koszovó jelenkori elvesztésének egyik okát.

Magyarország középső régióiban a másfél évszázados oszmán uralom után jelentős területek néptelenedtek el teljesen. A török háborúk legendás hadvezére, Savoyai Jenő herceg, a konstantinápolyi angol követ feleségét 1717-ben állítólag arra figyelmeztette, hogy ne magyar területen utazzon férjéhez, mert a főváros, Buda és a horvát határ között egyetlen házat sem találna. Az üres területek és a bőséges, jó minőségű termőföld azonban vonzóak voltak. Jelentős paraszti bevándorlás vette kezdetét a korábban törökök uralta országrészekbe, magyarok, szlovákok, rutének és románok egyaránt jöttek. Számottevő volt az áttelepülés a kevésbé termékeny Erdélyből is. Mind a bécsi központi hatalom, amely ekkor telepítette Dél-Magyarországra a német telepeseket, a „bánáti svábokat“, mind pedig a jobbágyok betelepülésében érdekelt magyar földesurak támogatták a bevándorlást belföldről és a Kárpátokon túlról is. A nyelvhatárok különösen a peremterületeken tolódtak el, Erdélyben a románok kerültek többségbe. A II. József császár által 1784-ben elrendelt első népszámlálás az országban nem kérdezte sem a nyelvet, sem a nemzetiséget, hanem csak a vallást. A vallási hovatartozás és a helységnevek alapján végzett becslések azt mutatják, hogy a magyarok össznépességbeli aránya jelentősen csökkent, és 50 százalék alá esett.

A Magyar Királyság etnikai képe a 18. század második felében (Nagy Béla munkája. Forrás: <https://tti.abtk.hu/terkepek/>)

4. Nemzeti ébredés – nemzeti követelések

1919-ben Párizsban a békekonzferencián részt vevő brit diplomata, Harold Nicolson ottani tapasztalataira és akkori nézeteire először 1933-ban megjelent visszaemlékezésében reflektálva arról írt, hogy a magyarok évszázadokig elnyomták a többi nemzetiséget. De végre elérkezett a szabadulás és elszámolás ideje. A csehek és románok szóvivői sem érveltek másként. Ritka, hogy egy politikus történész is egyben, így Párizsban sem tiltakozott senki. Ha Nicolson és a többiek „leginkább az utolsó ötven évben történt elnyomásról” beszéltek volna, nehéz lett volna ellentmondani nekik. Mindenképp meg lehetett volna jegyezni azonban, hogy nem a „magyarok” voltak mindebben kollektíven hibásak, hanem a túlnyomó részt még a nemességből delegált szűk felső réteg, a „classe politique”.

Különböző etnikumok egymás mellett élése a középkorban és még egy jó ideig az újkorban sem jelentett problémát. Az egyes ember identitása nem a nyelvtől, hanem a társadalmi helyzetétől függött. A feudális rendszerben leegyszerűsítve ez azt jelentette, hogy a társadalom a földbirtokos nemességből és a jobbágyparasztságból állt. Magyarország is egy ilyen rendi állam volt. A politikával egyedül a nemesség foglalkozott. Ez a társadalmi réteg reprezentálta a nemzetet. A birtokosok politikailag jogtalan jobbágyaikat nem különböztették meg aszerint, hogy magyarok, románok, szlovákok vagy rutének-e, egyszerűen csak munkaerőt láttak bennük.

A nemességbe való felvétel a korona szolgálatának jutalmaként a nem magyar etnikumok (tagjai) számára is nyitva állt. Számos nemesi családnak volt román vagy szláv eredete. A nemesi rangra emelt románok vagy szerbek azonban nem román vagy szerb, hanem magyar (hungarus) nemesek

lettek. Világosan tagolt rendi társadalommal a magyarokon kívül egyedül a horvátok rendelkeztek, akiknek országa a virágzó középkor óta perszonálunióban állt Magyarországgal. Mivel létezett egy horvát nemesség, amely a nemzetet megtestesítette, magyar részről is elismerték a horvát nemzet létezését. A románok, szlovákok, rutének nem rendelkeztek saját nemességgel, ezért őket a magyarok nem tekintették nemzetnek. Ez a felfogás azonban már a 19. században is csak privilégiumaik védelmét szolgálta, ami különösen a szlovákokkal és a románokkal szemben gőgös lenézéssel párosult.

A felvilágosodás, a romantika, a liberalizmus, az iparosodás és a polgárosodás időközben a 18. század végétől Kelet-Közép-Európában is az egyének egy nemzeti közösség tagjaként való öndefiníciójához vezetett. Az ébredő nemzeti érzések egy lehetőség szerint jól körülhatárolható saját territórium igényével párosultak. Ennek következményeként már az 1848–49-es forradalom során – a magyaroknak a Habsburgokkal szembeni függetlenségi háborújában – a Magyarországon lakó szerbek és románok osztrák oldalon harcoltak. A horvátok pedig különösen aktívan küzdöttek a magyarokkal (szemben), mert nemzeti ügyüket a Monarchián belül inkább a bécsi udvarban, mintsem a forradalom során létrejött magyar kormánynál látták biztonságban.

Magyarország liberális reformerei, túlnyomórészt nemesek – mivel egy harmadik rend csak szórványosan létezett –, a reformkori országgyűléseken a polgári szabadságjogok jelentős sorát vitték keresztül. Majd az a kellemetlen meglepetés érte őket, hogy a velük élő népeknek az egyéni jogok jóval kevesebbet jelentettek, mint a kollektív nemzeti önmegvalósítás iránti beteljesületlen vágyuk. A magyar politikai elit 1848 forradalmi lelkesedésének lázában úgy gondolta, sikerült kikényszerítenie Magyarország önállóságát a bécsi udvarnál. Az országban élő nemzetiségek hasonló követeléseivel azonban a történelmi királyság szétesésének rémisztő víziója rajzolódott ki számára. Egyetlen magyar kormány sem tudott erre önszántából igent mondani. Bár a többi népcsoport követelése akkor még mérsékeltnek voltak mondhatók, de az 1920-as trianoni békeszerződés alapjául szolgáló körülmények már a 19. század közepén nyilvánvalóak voltak.

Vajon egy megfontolt föderalizációs terv megoldást jelentett volna-e? Gróf Teleki László egyetlen magyar politikusként már 1849-ben ezt az utat javasolta, de javaslatával egyedül maradt. Az 1867-es kiegyezés után báró Eötvös József liberális politikus kísérlete hasonló irányba mutatott. Törvénytervezetében minden Magyarországon letelepült népcsoportot nemzetiséggé nyilvánított, így a magyarokat is, akik ezzel nem minősültek tovább vezető államnemzetnek. Tekintettel arra, hogy a magyar lakosság aránya messze a legnagyobb volt, a kormányzati nyelvnek magyarnak kellett volna maradnia, Eötvös azonban a helyi autonómia, oktatás és igazságszolgáltatás kérdésében a másnyelvű közösségeknek jelentős engedményeket tett.

Az 1868. évi XLIV. törvénycikk a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában jelentős szabadságjogokat biztosított még annak ellenére is, hogy végül "felhívítva" fogadták el, és később csak hiányosan alkalmazták. A törvény nyújtotta jogokat a románok és a szlávok saját nemzeti ügyük támogatása érdekében buzgón ki is használták. A lényegyet tekintve azonban a végleges törvényszöveg kimondta, hogy az ország lakosai anyanyelvüktől függetlenül mindannyian egyenjogúak, de „politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet“.

Miért nem akarta a magyar politika a másnyelvű népcsoportokat leghőbb kívánságuk ellenére nemzetekként elismerni? Több okból. Az Ausztriával való kiegyezés a kettős Monarchián belül Magyarországnak rendkívül erős pozíciót eredményezett, és ebben a helyzetben a legtöbb magyar számára a hatalom megosztása a nem magyarokkal elképzelhetetlennek tűnt. Jogos volt ezek után a félelem, hogy egy föderális rendszer a nemzeti kisebbségek számára csak a kiválás első fokozatát jelentené az anyaországukkal való egyesülés útján: az erdélyi románok mögött állt az 1859–1862

között Moldva és Havasalföld egyesülésével létrejött Románia, délen a szerbek mögött pedig a török fennhatóság alól felszabadult Szerbia. Hasonló mondható el a szlovákokról is, akik egyre szorosabb kapcsolatba léptek a nyelvrokon csehekkel.

A magyar politikai elit az általános és titkos választójognak egészen az 1918-as összeomlásig nem adott helyt, hanem vagyoni és műveltségi cenzushoz kötötte. Ennek is megvolt az oka. Az 1874-es választási törvény szerint a képviselőket a felnőtt férfiak egynegyede választotta meg. Bár a parlamentben néhány nem magyar képviselő is ült, a törvény mégis diszkriminálta az alacsonyabban iskolázott parasztok által lakott nemzetiségi régiókat. Itt is meg akarták tartani a magyarok vezető szerepét, a nagybirtokos nemességnek és az ún. dzsentrí – elszegényedett nemesi családok utódainak – pozícióját, akik jelentős számban képviseltették magukat az állami és helyi közigazgatásban.

A dunai monarchia utolsó évtizedeiben egyre jobban felerősödtek a nacionalista eszmék a magyar politikában is. Lengyelország német és orosz fennhatóság alatt álló területein mindez még rosszabb volt, a cári birodalom pedig Finnországban és a Baltikumban is agresszív oroszosítást folytatott. Ez a tény jól mutatja a korszellemet, de nem menti fel a magyar politikusokat. A pánszláv veszélyre hivatkozva a budapesti kormány 1874–75-ben bezáratta a három működő szlovák gimnáziumot, és betiltotta a *Matica slovenská* kultúregyesületet. Amikor a kilencvenes években a román értelmiségiek egy csoportja emlékiratot küldött a bécsi uralkodónak, melyben nemzeti sérelmeik felsorolása mellett a magyarosítás befejezését és egyenjogúságot kértek a magyarországi románok számára, a szerzőket szabadságvesztésre ítélték. Bár egy év múlva szabadultak, de az eljárás mártírt csinált belőlük, és újabb muníciót adott a külföldi román propagandának.

Az állam az iskolai oktatás segítségével akarta erősíteni a magyarosítást. A magyar elemi iskolák száma 1880 és 1913 között közel megduplázódott, miközben a másnyelvűek gyakorlatilag megfeleződtek. Az 1907-ben kiadott népiskolai törvény (XXVI.-XXVII. törvénycikk) a nemzetiségek egyházi magániskoláinak is állami hozzájárulást ígért, azonban magyar hazafias nevelést írt elő, és azt az irreális elvárást támasztotta, hogy az idegen nyelvű tanulók négy osztály után szóban és írásban is tudjanak magyarul.

Az asszimilációs politika hosszabb távon bizonyos eredményeket is felmutatott. A magyarok aránya az összlakosságon belül az 1880-as 45 százalékról 1910-re 54 százalékra nőtt. Elsősorban a német és zsidó bevándorlók magyarosodtak, kisebb részben a szlovákok, de leginkább azok, akiket az iparosodás a városokba vonzott. Az ortodox románok és szerbek esetében a kísérletek eredménytelennek bizonyultak. Mindez nem akadályozott néhány budapesti publicistát abban, hogy egy 30 milliós jövőbeli Magyarországról ábrándozzanak. Szélsőség szélsőséget szül. Az etnikai kisebbségek által képviselt álláspontok tovább radikalizálódtak, ez pedig magyar oldalon tovább erősítette az elutasítást. Az első világháború előestéjén Tisza István miniszterelnök megpróbált megegyezni az erdélyi románok képviselőivel az autonómiajogokról, ez azonban nem sikerült. Amit ugyanis Tisza ajánlott, az a románoknak túl kevés, a magyaroknak pedig túl sok volt.

A 2007-ben elhunyt jelentős magyar történész, Kosáry Domokos Magyarország 19. századi történelméről írva megállapította, hogy a királyság föderalizációja együtt járt volna annak rizikójával, hogy jelentősen felerősíti a nemzetiségek elszakadási törekvéseit, valamint a Romániával és Szerbiával való egyesülés iránti vágyukat. Magyar részről még okosabb lett volna megpróbálni olyan feltételeket teremteni, amelyek hatására a nem magyar népcsoportok jobban érezhették volna magukat az országon belül, mint a határokon túli másik országban – fűzte hozzá Kosáry. Az itt felvázolt problémát Kosáry frappáns magyarázattal zárta rövidre, miszerint a magyar politikai elit 1867-ben az osztrák–magyar kiegyezéssel ötvenéves haladékot kapott arra, hogy a nemzetiségi

kérdést házon belül megoldja, azonban kudarcot vallott. Ebben a helyzetben érkezett el az ország 1918-ban az első világháborúban elszenvedett vereséghez, és ilyen előzményekkel nézett a béketárgyalások elébe.

5. Korai döntések

A Magyar Királyság felosztása a háború győztes hatalmainak szemében attól függött, hogy milyen sorsot szántak a Habsburg Monarchiának. A többnemzetiségű állam a brit elképzelések szerint évszázadokon keresztül fontos garanciát jelentett az európai egyensúly fenntartására. Amikor 1848–49-ben Magyarországnak a Habsburg Birodalomból való kiválása fenyegetett, és Bécs csak I. Miklós orosz cár katonai segítségével tudta megőrizni fennhatóságát, Lord Palmerston brit külügyminiszter kelleetlenül jóváhagyta az osztrák–orosz akciót. „Csak gyorsan fejezzék be” – mondta viszolyogva Philipp von Brunnow orosz követnek. Az alsóházban, ahol néhányan szimpatizáltak a liberális magyar felkelőkkel, Palmerston a brit álláspontot azzal magyarázta, hogy Ausztria Európa közepén „akadályt jelent egyik oldalról a beavatkozással, másik oldalról pedig az invázióval szemben”. Ausztria meggyengítése és megcsonkítása „Európa számára nagy szerencsétlenséget jelentene, amit minden angolnak el kellene utasítania és meg kellene akadályoznia”.

Hetven évvel később, az első világháború végére a brit álláspont az ellenkezőjére változott. A változás oka az 1871-ben porosz vezetéssel létrehozott Német Birodalom volt. A négy éven át tartó háborús katasztrófa egyik oka volt a földön és vízen egyaránt agresszíven előretörő konkurens hatalom rivalizálása a Brit Birodalommal. Friedrich Naumann 1915-ben megjelenő *Közép-Európa (Mitteleuropa)* című munkája a francia és angol félelmeket látszott alátámasztani. A „Drang nach Osten” koncepciója ezzel kézzelfoghatóvá vált: Németország egyik háborús célja többek között a közép-európai térség saját gazdasági befolyás alá vonása lett, és ebben Ausztria-Magyarországnak a junior partner szerepét szánta. A német–osztrák erőviszony aszimmetriája a háború folyamán egyre nyilvánvalóbbá vált, és tovább erősítette ezt a benyomást.

Európában a német hegemonia teljes egészében akkor körvonalazódott, amikor az 1917-es bolsevik forradalom után az antant keleten elvesztette orosz háborús szövetségét. A központi hatalmak által 1918 márciusában Szovjet-Oroszországgal kötött breszt-litovszki béke Ukrajnában egészen a Dnyeper folyóig húzódó német fennhatóságot vetített előre. Franciaország számára elfogadhatatlan volt egy állam ilyen mértékű kontinentális túlsúlya, Anglia pedig mindig is küzdött az ilyen helyzetek ellen.

„Németország térdre kényszerítésének legbiztosabb módja vitathatatlanul legerősebb szövetségének szétfűzése” írta a brit történész és publicista Robert W. Seton-Watson a háború kezdetén. Seton-Watson a századforduló után többször beutazta a dunai monarchiát, és a vezető magyar politikusok nacionalizmusáról érezhetően rossz benyomásokat szerzett. 1908-ban megjelent, *Racial Problems in Hungary (Etnikai problémák Magyarországon)* című könyvében elítélte mindenekelőtt az „egységes magyar politikai nemzet” koncepcióját, és a továbbiakban elkötelezett szószólója lett a magyarországi szlávoknak és románoknak. 1919-ben hivatalosan nem volt tagja a békekonferencia brit küldöttségének, de tanácsadóként a háttérben működve jelentős befolyást gyakorolt.

Csak 1918 tavaszán született meg az antant döntése arról, hogy Németországot a Habsburg Monarchia felosztásával gyengítsék, miután a titkos osztrák különbéke-kísérletek kudarcot vallottak és nyilvánosságra kerültek. I. Károly, az utolsó osztrák császár 1918 májusában szükségesnek látta, hogy német háborús szövetségésénél canossát járjon, és hűségéről biztosítsa. A nyugati

szövetségesek szemében Ausztria-Magyarország ezzel végérvényesen Németország csatlósává vált. A nyugati hatalmak számára a kérdés ettől kezdve nem az volt, hogy fenntartsák-e a Habsburg Monarchiát, hanem hogy hol húzódnak az utódállamok határai.

Egy évvel korábban az antanton belül még bizonytalanság uralkodott azzal kapcsolatban, hogy nem lenne-e mégis jobb Ausztria-Magyarországot közép-európai határfunkciója miatt fenntartani. A brit miniszterelnök, Lloyd George 1917 elején kijelentette, hogy London az olasz, szerb és román szövetségesekre való tekintettel „nem folytat teljes felosztási politikát“. Párizsban sokáig megoszlottak a szakértői vélemények arról, hogy fel kellene-e osztani a dunai monarchiát, vagy pedig föderatív formában fenntartani. Az álláspont csak 1917 végére vált egyértelművé, amikor Georges Clemenceau lett a miniszterelnök és Stephen Pichon a külügyminiszter, ugyanis mindketten a felosztás kérelmelhetlen szószólói voltak. A Wilson amerikai elnök által 1918 januárjában a béke kiindulópontjaként előterjesztett 14 pontban még csak a Habsburg Birodalom népeinek autonómiájáról és nem pedig függetlenségéről volt szó. Az amerikai békedelegáció felkészítésével és tájékoztatásával megbízott szakértőket tömörítő béke-előkészítő bizottság, az Inquiry munkatársai még 1918 áprilisában terveket dolgoztak ki a dunai monarchia hat részből álló államszövetséggé való átalakítására. Ennek az államszövetségnek Ausztriát, Csehországot (lehetőleg Szlovákiával együtt), Galíciát, Erdélyt, Jugoszláviát (a horvát, szlovén és bosnyák területeket), valamint Magyarországot kellett volna magába foglalnia.

Charles Seymour történész, az Inquiry osztrák-magyar kutatócsoportjának vezetője kísérőszövegében felhívta a figyelmet a kelet-közép európai településszerkezetre, és magát a fő problémát is megnevezte, amelyet később a békekonzferencia sem tudott megoldani, csupán félresöpörni: „A kutatócsoport kénytelen elismerni, hogy az általa javasolt határok nem alkalmasak arra, hogy önálló államok nemzetközi határai legyenek. Egyszerre igazságos és praktikus határokat képtelenség meghúzni. Egy példa a jelenlegi javaslat igazságtalan voltára az, hogy az új cseh-szlovák állam területének és lakosságának egyharmadát idegen nemzetiségű kisebbségek alkotnák. Egy másik példa az, hogy a magyarok egynegyedét idegen fennhatóság alá helyezük. De minden kísérlet arra nézve, hogy a határok jobban megfeleljenek az etnikai határoknak, egyúttal ugyanezeknek a határoknak a praktikusságát lehetetleníti el.“ (*Az Egyesült Államok útja Trianonhoz. Az Inquiry és Magyarország jövője, 1917–1918. Források.* Szerk: Glant Tibor. Budapest. 2020. 223. o.). Hogy végül az amerikaiak is az Osztrák-Magyar Monarchia felosztásáért léptek fel, Robert Lansing külügyminiszternek köszönhető.

A nyugati hatalmaknak mindenesetre nehéz lett volna ragaszkodni a dunai monarchiához. Ausztria-Magyarország területeivel vásárolták meg ugyanis 1915-ben Olaszország, 1916-ban pedig Románia saját oldalukon való hadba lépését, azaz titkos szerződésekben mindkét ország számára jelentős területi nyereséget helyeztek kilátásba az Osztrák-Magyar Monarchia kárára. Olaszországnak az ígéret szerint meg kellett volna kapnia az osztrák kézen lévő Dél-Tirolt, Isztriát, a Kvarner-öböl szigeteit, Triesztet és Észak-Dalmáciát. Románia pedig Magyarországtól Erdélyt, a magyar Alföld részeit, valamint a Bánátot és hozzá Bukovinát, amely bár keleten fekszik, de a Monarchia Bécs által kormányzott részéhez tartozott. A Monarchia feldarabolása – legalábbis a diplomáciai dokumentumokban – már jóval a békeszerződések előtt elkezdődött.

Mivel az antant most véglegesítette álláspontját a Monarchia jövőjével kapcsolatban, ütött a döntő óra minden cseh, román és délszláv politikus számára, akik népeik elszakadásáért és új vagy nagyobb utódállamok alapításáért szálltak síkra. Törekvésük nem volt új keletű, már a háború előtt küzdöttek a nyugati nyilvánosság megnyeréséért. A cseh függetlenségi mozgalom vezető alakjai, Tomáš Garrigue Masaryk és Edvard Beneš, mindketten nagy műveltségű értelmiségiek, a háború

alatt nyugati emigrációban aktív és sok befolyásos kapcsolatuknak köszönhetően rendkívül hatékony tevékenységet folytattak ügyük érdekében. Már a Beneš által 1916-ban Párizsban kiadott kiáltvány, a *Détruisez l'Autriche-Hongrie!* (*Zúzzátok szét Ausztria-Magyarországot!*) világosan megnevezte a végső célt.

Azonban Masaryk és Beneš fellépésének idején Cseh- és Morvaország még a Habsburg Birodalom része volt, a cseh katonák még osztrák oldalon harcoltak. Hogy történhetett mégis, hogy a csehek az antant szövetségesként kezelte, és a békekonferencián beleszólási jogot kaptak, mintha a győztes hatalmakhoz tartoztak volna? Erre a kérdésre először is egy történelmi ellentmondás szolgál magyarázatul: a csehek a 19. század utolsó harmadában nagy csalódásukra hiába törekedtek arra, hogy a Habsburg Birodalom harmadik államalkotó nemzeteként legyenek elismerve. Mivel ez a törekvésük kudarcot vallott, 1918-ban Ausztriával és Magyarországgal ellentétben ők nem tettesnek, hanem áldozatnak számítottak. Egyrészt.

Másrészt pedig a hadifoglyokból és katonaszökevényekből létrehozott csehszlovák légiók nyugati szövetségesek oldalán nyújtott katonai teljesítményét ismerték el. A légiók állományával kapcsolatos adatközlések azonban erősen eltérők. Cseh oldalon az Oroszországban működő légióról megadott becslések 50-70 ezer emberről beszélnek – ezt a magas számot Arnold Suppan osztrák történész túlzónak tartja. Ő egyrészt a cs. és kir. hadseregben az utolsó pillanatig harcoló csehek jelentős számára utal, továbbá arra, hogy a még 1918 novemberében a Monarchia szolgálatában álló tábornokok között 16,5 százalék volt a csehek és szlovákok aránya. Suppan szerint a harcellenes és dezertálásra kész cseh katonákról alkotott kép „a háború alatti német nacionalista propaganda, valamint az emigrációbeli és a háború utáni cseh nacionalista propaganda konstrukciója” (Arnold Suppan: *The Imperialist Peace Order in Central Europe. Saint-Germain and Trianon, 1919–1920*. Wien. 2019.) Bárhogy is volt, a szövetségesek szemében megvolt a jelentősége a légióknak.

Egy régi politikai szabály szerint egy gyenge szereplőnek olyan erős partnert kell keresnie a nemzetközi szintéren, akinek hasonlóak az érdekei. Ehhez tartotta magát az emigrációban tevékenykedő Frano Supilo horvát politikus. Ő Jugoszlávia létrehozásáért kampányolt, és az egyik legnyomósabb érve az angol füleknek szólt: ügyesen kalkulált az angolok Közel-Kelettel kapcsolatos aggodalmaival. Supilo azt állította, hogy a szerbek, horvátok és szlovének új állama természetes akadályt képezne Németország azon törekvése ellen, hogy Hamburgot és Berlint Béccsel és Budapesttel kösse össze, és ezt a vonalat a Balkánon és Kis-Ázsián keresztül meghosszabbítsa Bagdadig és onnan egészen a Perzsa-öböl és az Indiai-óceán irányába. Bár a külföldön élő szerb és horvát politikusok jövődől államuk berendezkedését illetően számos pontban nem értettek egyet (vitájuk a két háború közötti délszláv királyságban állandóvá váló viszály előjátéka volt), 1917 júniusában a Korfun folytatott tárgyalásaik során mégis megegyezésre jutottak.

Különösen az a fejlemény, hogy London támogatta a „Monarchia elnyomott népeinek kongresszusát”, melyet 1918 áprilisában Rómában tartottak, már csalhatatlan jele volt annak, hogy az antant magáévá tette az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlására vonatkozó szláv–román követeléseket. Az olaszok mellett a résztvevő lengyel, cseh, román és délszláv küldöttek kinyilatkoztatták, hogy nem kívánnak tovább a Habsburg Monarchia kereteiben élni, hanem jogot formálnak saját nemzetállamok létrehozására. Kijelentették továbbá, hogy a konferencián képviselt valamennyi nép úgy tekint Ausztria-Magyarországra „mint a német hatalom eszközére és saját jogaik és céljaik elérésének legfőbb akadályára”. Ennél ideálisabban nem is lehetett volna összekapcsolni a nyugati hatalmak legfőbb aggodalmát és a dunai monarchia elszakadáspárti népeinek ügyét.

Az antant országai 1918 nyári hónapjaiban már előre elismerték az emigrációban működő Csehszlovák Nemzeti Tanácsot mint a jövőbeni cseh és szlovák állam képviselőjét. Jóval komplikáltabb volt a helyzet ezzel szemben a délszláv igények esetében, melyek az Adriánál az olaszokéival ütköztek, valamint Románia területi követelései kapcsán is, mivel Románia különbékét kötött a központi hatalmakkal. Franciaország mindeközben támogatta az 1918 tavaszán Párizsban megalapított Román Nemzeti Egység Tanácsát, melynek programja Románia és Erdély egyesítését irányozta elő.

6. Kész tények

1918. november 3-án a Padova melletti Villa Giusti-ban aláírták az antanthatalmak és Ausztria-Magyarország közötti fegyverszünetet, és ezzel a Monarchia számára befejeződött a háború. A nyugati fronton nyolc nappal később kötötték meg a fegyverszünetet Compiègne-ben. 1919. január 18-án kezdődött a konferencia, ahol a győztes hatalmak által meghatározott feltételekkel pontot kellett tenni a háború végére. Ugyanabban az évben már három békeszerződést alá is írtak: Németországgal június 28-án Versailles-ban, Ausztriával szeptember 10-én Saint-Germain-ben és Bulgáriával november 27-én Neuilly-ben. Magyarországgal azonban csak 1920. június 4-én írták alá a szerződést a Nagy-Trianon palotában. Egyetlen háborús ellenfélnek, Törökországnak kellett még tovább türelemmel lennie, amíg végül 1920. augusztus 10-én Sèvres-ben átnyújtották neki aláírásra a békefeltételeket, amelyeket végül nem is fogadott el.

A késlekedés azokkal az eseményekkel magyarázható, amelyek Magyarországon a fegyverszünet megkötése és a trianoni békeszerződés aláírása közötti másfél évben játszódtak le. Forradalmak és háborús cselekmények jellemezték ezt az időszakot, és ezalatt jó néhány kormánya volt az országnak, de a győztes hatalmak egyiket sem ismerték el. Ezért csak 1920. január közepén jutott szóhoz az első magyar képviselő Párizsban. A jövőbeli határokról szóló döntéseket ekkor már régen meghozták a legyőzött országok távollétében, amelyek nem vettek részt a konferencián.

Az utódállamoknak ezzel szemben megengedett volt, hogy álláspontjukat és területi követeléseiket szóval és tettel is érvényre juttassák. Képviselőik Párizsban a konferencián szót emelhetek saját ügyükért, és ezt messzemenőig ki is használták. Ezzel egy időben pedig durván nyomatékosították követeléseiket Magyarország jelentős részének katonai megszállásával. A konferencia végül sem Romániának, sem Jugoszláviának, sem Csehszlovákiának nem adott meg mindent, amit követeltek, de a megszállás jó volt arra, hogy saját követeléseik biztosításához kedvező tárgyalási pozíciót vagy inkább idejekorán kész helyzetet teremtsen.

A képviselők a magyar parlamentben 1918. október közepén szembesültek azzal a beismeréssel, hogy a központi hatalmak elveszítették a háborút. Az ezt követő politikai összeomlás közepette, amelyet a frontokon megszűnő katonai ellenállás és fellazuló fegyelem kísért, Budapesten a tömegek vér nélküli forradalmat hajtottak végre. A radikális ellenzék létrehozta a Magyar Nemzeti Tanácsot, amelyből az új kormány alakult. Az élére gróf Károlyi Mihály került, aki bár jó szándékkal komolyan gondolta az ország demokratikus átalakítását és társadalmi modernizációját, azonban nemcsak az ehhez szükséges egyéniség, hanem a politikai tehetség is hiányzott belőle, amelyet ez a komoly helyzet megkívánt.

Károlyi naivan azt gondolta, hogy az Ausztriától elszakadt, köztársasággá alakult Magyarország képviselőjeként egyenrangúan tárgyalhat majd a győztes hatalmakkal. Hamarosan tudomásul kellett azonban vennie, hogy az antant az új Magyarországot is csak a legyőzött Monarchia egyik utódállamaként kezeli. Habár Károlyi az utóbbi években a háború folytatása ellen lépett fel, és a

nagy nyugati demokráciákkal szimpatizált, az ő személye sem tudott bizalmat kelteni a győztesekben. A franciák attól függően, hogy mikor épp mire volt szükségük, igény szerint vagy a magyar nemesség nemzetiségek feletti uralmát folytatni akaró arisztokratákként vagy az anarchizmust és a bolsevizmust előkészítő baloldalként tekintettek rá. A cseh vezetés az első, a román pedig a második megközelítést használta a Magyarország elleni saját katonai akciójának igazolására, és Párizsban mérlegelés nélkül elfogadták mind az egyik mind a másik magyarázatot.

Mivel az Észak-Olaszországban megkötött fegyverszünet Horvátország leválasztásán kívül Magyarországgal kapcsolatban semmit sem tartalmazott, Károlyi megpróbált az antanttal megegyezést kötni a fegyverszüneti demarkációs vonalak megállapításáról. Ekkor már szerb és román csapatok nyomultak előre magyar területen. Az 1918. november 13-án Károlyi által Belgrádban a Francia Balkáni Hadsereg főparancsnokával megkötött konvenció meghatározta a déli és keleti demarkációs vonalakat, amelyek a későbbiek fényében Magyarország számára még nagyon kedvezőek voltak. A továbbiakban azonban a szomszédos országok sem ezeket a vonalakat, sem a szerződés azon pontját nem tartották be, amely szerint a szövetséges oldalon állomásozó haderők nem avatkoznak bele a legyőzött ország belső közigazgatásába.

A belgrádi konvenció nem foglalkozott az új csehszlovák állam által követelt északi területekkel, ami hallgatólagosan annyit jelentett, hogy ott a magyar közigazgatás egyelőre sértetlen maradt. A cseh hadsereg azonban ezeken a területeken megkezdte az előrenyomulást, és akciójukhoz hamarosan a francia miniszterelnök, Clemenceau jóváhagyását is megkapták. Clemenceau kritizálta Franchet d'Espèrey francia tábornokot, mert szerinte úgy kötött Károlyival fegyverszüneti egyezményt, hogy Magyarországot a szövetségesek egyelőre még el sem ismerték. Csehszlovákia ellenben elismert államként jogosult lehetett hadseregével a „szlovák területek” elfoglalására. Bár az országhatárokat a békekonferenciának még meg kellett állapítania, de a Villa Giusti-ban megkötött fegyverszünet felhatalmazta a szövetséges haderőket arra, hogy az egykori Habsburg Monarchia területén mozogjanak, és annak stratégiai pontjait elfoglalják. A szerb és csehszlovák, de különösen a román vezetés szívesen élt is ezzel a lehetőséggel.

Románia háborúbeli és háború utáni szerepe tele van furcsaságokkal. Noha az ország 1883 óta Németország és Ausztria-Magyarország (titkos) partnere volt közös védelmi szövetségükben, már régóta ambíciókat táplált a Magyarországhoz tartozó Erdély megszerzésére. Miután a nyugati hatalmak a háborúba lépésért cserébe felajánlották neki ezt a zsákmányt, továbbá a Bánátot és a magyar Alföld részeit, 1916 késő nyarán hadat üzent Ausztria-Magyarországnak, és csapatai átlépték a Kárpátokat. A hadjárat vereséggel végződött, a német és az osztrák-magyar csapatok pedig elfoglalták Bukarestet, majd ezt követően Havasalföldet is. Románia 1918 tavaszán arra kényszerült, hogy Bukarestben békét kössön a központi hatalmakkal. A parlament jóváhagyta a szerződést, de az uralkodó, Ferdinánd király egészen addig halogatta az aláírást, amíg ez alól a háború befejezése 1918 őszén végül felmentette. Vitathatatlan tehát, hogy Románia 1916-ban a nyugati hatalmaknak adott szavát megszegte, és különbékét kötött.

Románia a háború utolsó napjaiban kinyilatkoztatta, hogy semmisnek tekinti a bukaresti békét, és 1918. november 10-én, még éppen egy nappal a nyugati fronton megkötött fegyverszünet aláírása előtt bejelentette a háború folytatását a központi hatalmak ellen. Ezzel pedig a legutolsó pillanatban és harc nélkül sikerült megszereznie a jogot arra, hogy magát az antant szövetségeseként tüntesse fel. A román haderő azonban nem a Havasalföldön állomásozó és nyugat felé húzódó, Mackensen tábornok vezetése alatti 170 ezer fős, sértetlen fegyverzetű német haderő ellen fordult – ez talán mégis nagy falat lett volna –, hanem Magyarország ellen. Azonban ekkor már Padovában, Compiègne-ben és hamarosan utána pedig Belgrádban is fegyverszüneti megállapodásokat kötöttek

– ezért olyan nehéz Ion Bulei román történész napjainkban kifejtett interpretációját elfogadni: „A háborút Nyugat-Európában beszüntették, de Keleten nem.” A hadi cselekmények Magyarországon folytatódtak – mondja a szerző. (Ion Bulei: *Kurzze Geschichte Rumäniens*. Bukarest. 1998. 107. o.)

A szomszédos országok önkényesen folytatták és vitték be a háborút Magyarországra, mivel területszerzéseiket már a békekonferencia döntése előtt biztosítani akarták maguknak. Magyar oldalról csekély ellenállásba ütköztek. Az ország négy háborús év után ki volt merülve, a frontokról visszaözoñlő katonák csak egyet akartak, mielőbb visszatérni a családjukhoz. Ilyen körülmények között nehéz lett volna a megszállók ellenében ütőképes hadsereget felállítani. Bár voltak határozatlan próbálkozások a hadsereg újjászervezésére, de a valóságban Magyarország ekkor gyakorlatilag semmilyen hadsereggel nem rendelkezett. Károlyi maga jóhiszeműen azt hitte, hogy az ellenállás csökkentené Magyarország esélyeit a párizsi békekonferencián.

A szövetségesek ezután újabb demarkációs vonalakat határoztak meg az erdélyi országrészben, amelyeket az előrenyomuló román haderők csakhamar semmibe vettek és átléptek. A románok 1918 karácsonyán bevonultak Erdély fővárosába, Kolozsvárra, és egyes román parancsnokok nyíltan kijelentették, hogy a nyugati előrenyomulás a magyar törzsterületeken lévő folyókig, a Tiszáig és a Dunáig folytatódni fog. A bukaresti parlament 1919. január 24-én határozatott hozott Románia egyesítéséről Bukovinával és Besszarábiával, valamint Magyarország románok lakta részeivel. Arról azonban, hogy hol húzódjanak e területek határai, tulajdonképpen csak a hat nappal később Párizsban megnyitásra kerülő békekonferenciának kellett majd döntenie. Bukarestben épp az volt a lényeg, hogy a békekonferencia döntéseinek elébe menjenek.

Az antantot Dél-Európában képviselő francia haderő parancsnokai helyeselték és bátorították a román előrenyomulást. A konferencia 1919. február végi döntése szerint a románoknak jogában állt folytatni előrenyomulásukat egy semleges 80-100 kilométer mély zóna keleti pereméig, amely már a magyar Alföldön feküdt, és olyan jelentős magyar városokat is érintett, mint Debrecen és Szeged. A konferencia erre vonatkozó jegyzékét a szövetséges katonai misszió vezetője, Fernand Vix francia alezredes csak március 20-án adta át Budapesten Károlyinak, aki időközben a Magyar Köztársaság miniszterelnöke lett. Károlyi sejtette, hogy a neki előterjesztett új demarkációs vonalak a Magyarországnak szánt határokat vetítik előre, és visszautasította a jegyzéket.

Amennyiben Károlyi ez idáig rendíthetetlen naivitással bízott a nyugati hatalmak korrektségében és abban, hogy a fegyverszünetet olyan béketárgyalások fogják követni, ahol országa is szót kaphat, akkor most szembesülnie kellett a rideg valósággal. Csalódásából kijózanodva azt tervezte, hogy Szovjet-Oroszországra támaszkodik és ellenállást szervez. Politikai irányváltásának belpolitikai támogatására egy szociáldemokrata kormányt akart kinevezni. A szociáldemokraták azonban a háta mögött megegyeztek a kommunistákkal, és programjukat a közös baloldali kormányzás alapjaként fogadták el. Ez tekinthető magyar földön az első – ezúttal még rövid életű – kommunista uralom születésének.

7. A Tanácsköztársaság – ürügy és teher

A Kommunisták Magyarországi Pártja csak 1918. november 24-én alakult meg, Oroszországban bolsevikká vált és onnan hazatért hadifoglyok lettek a vezetői. A kommunisták forradalmároknak nevezték magukat, azonban az 1918. október végi összeomlás utáni kormányalakítással ellentétben, amikor tömegtüntetések emelték hatalomra Károlyit, a Tanácsköztársaság kikiáltása mindenféle szélesebb társadalmi támogatás nélkül ment végbe. Oroszországhoz hasonlóan itt is bebizonyosodott, hogy egy katonásan szervezett csoport, amely fegyveresekre is támaszkodhat, az

államhatalom megbénulásakor gyorsan képes lesz a hatalmi vákuumban előretörni, és magához ragadni a hatalmat.

A budapesti váratlan kommunista hatalomátvétel mindenesetre hatással volt a párizsi békekonferenciára is. A bolsevikok határozott kijelentése a küszöbön álló világforradalomról többé nem tűnt teljesen alaptalannak, főleg miután pár héttel később, 1919 áprilisában Bajorországban hasonló kísérletre került sor. Nem lehetett kizárni annak lehetőségét sem, hogy az időközben oroszországi polgárháborúvá fajult küzdelem bolsevik harcosai és magyar elvtársaik összefogjanak egymással. Az amerikaiak a békekonferencián nem szereztek érvényt azon álláspontjuknak, hogy a demarkációs vonalak ide-oda tologatásával a magyarokat éppen kétségbeesett helyzetükben lökték a kommunisták karjaiba. A francia álláspont maradt meghatározó, miszerint a Tanácsköztársaság a magyarok újabb zsarolási kísérlete Nagy-Magyarország megőrzésére.

Ezzel az értelmezéssel szemben csupán egyetlen francia diplomata, Joseph Louis de Fontenay belgrádi követ fogalmazott meg ellenvéleményt, aki egyébként nem szimpatizált a magyarokkal. Külügyminiszterének, Stephen Pichon-nak arról írt, hogy Magyarországon minden másként alakult volna, ha a románoknak nem engedték volna meg, hogy már a konferencia döntései előtt jelentős területeket szerezzenek meg. Szerinte a vitatott területeket francia csapatoknak kellett volna megszállnia: „katonáinkat örömmel fogadták volna ott”. A követ magyar véleményeket idézett, miszerint a forradalmi nyomással csak úgy lehetne küzdeni, ha a románoknak megtiltánák az előrenyomulást, és Budapestre szövetséges csapatok vonulnának be.

Ennek éppen az ellenkezője történt. A békekonferencia kapcsolatfelvételi kísérletei az új budapesti hatalommal megghiúsultak, majd pedig a hadszínterek eseményeire tekintettel teljesen fel is adták ezeket. Párizsban végül a katonai fellépést választották a védekezésre kész Tanácsköztársaság ellen. Az intervenció fő terhét az arra egyébként is készen álló román és cseh haderőnek kellett viselnie. A román hadsereg tovább haladt előre nyugat felé, a „fegyvermentes övezet” hamarosan már csak a látszat volt, és a támadók 1919. április végén már a Tiszánál álltak. Itt megtorpantak, mert keleten a Románia által nem sokkal korábban megszerzett területeket, Besszarábiát és Bukovinát Szovjet-Oroszország fenyegette.

Budapesten a kommunista hatalom saját haderőt állított fel, és ezzel megvalósította, amit a Károlyi-kormány nem sikerült. Bár a Tanácsköztársaság egyébként sem jelentős támogatottsága lemorzsolódott, uralmát pedig csak terrorral tudta biztosítani, a háborús helyzet mégis egyesítette a lakosságot. Kirajzolódott annak perspektívája, hogy a románok, csehek és szerbek korlátlan mértékben szétszakíthatják az országot. Ebben a helyzetben sikerült a magyar Vörös Hadsereget a semmiből felállítani, melynek vezetését patrióta érzelmű egykori cs. és kir. tisztek vállalták el. A haderő meglepő sikereket ért el, a délre nyomuló, magyar iparvárosokat elfoglaló cseheket az Északi-Kárpátok felé szorították vissza.

A párizsi békekonferencia a magyarok visszavonulását követelte, és cserébe megígérte, hogy a románok kivonulnak Kelet-Magyarországról. A Tanácsköztársaság engedett, és elhatározta, hogy megtámadja a román hadsereget, amennyiben az a párizsi ígéret ellenére nem kezdene visszavonulni. A frissen felállított és létszámban alulmaradó magyar haderő azonban nem volt felnőve ehhez a feladathoz, a franciák által felfegyverzett román hadsereg nyomása alatt 1919. augusztus elején fel is bomlott, a románok pedig a szövetségesek utasításait figyelmen kívül hagyva bevonultak Budapestre. A Tanácsköztársaság vezetői Bécsbe menekültek.

Az ezt követő román megszállás három és fél hónapig tartott, és kiterjedt a Dunántúl északi területeire is. A modern román történetírás is ragaszkodik ahhoz a nézethez, hogy saját

hadseregének azért kellett Magyarországra vonulnia, hogy az országot a kommunista uralomtól megszabadítsa, amiért a magyarok hálásak is voltak. Ám politikailag azonnal nyilvánvaló volt, hogy a román kormányfő, Ion I. C. Brătianu Magyarországot teljesen legyőzött országgént kezelte, és a párizsi békekonferencia megkerülésével különbékére akarta kényszeríteni. A magyar főváros megszállása ultimátumokkal kezdődött, amelyek többek között valamennyi hadianyag átadását, a vasúti kocsik felét, a szarvasmarha-állomány egyharmadát, valamint 35 ezer vagon gabona szállítását követelték, és mindezekhez még a megszállás költségeinek fedezését is előírták.

Az augusztus elején Budapesten megalakult szociáldemokrata kormány visszautasította a követeléseket. Az antant hasonlóan nyilatkozott – természetesen kevésbé a Magyarországot való aggodalom miatt, sokkal inkább, mert belátták: az ország olyan mértékben kivérezhet, hogy a szövetségeseknek fizetendő hadisarcra már semmi sem marad. A megszállók a továbbiakban szisztematikusan kifosztották Magyarországot, eljárásukat pedig azzal indokolták, hogy szerintük a központi hatalmak 1917–18-ban Havasalföld és Bukarest megszállásakor hasonlóan cselekedtek. Az érvelés részben igaz, mivel annak idején négy állam – Németország, Ausztria-Magyarország, Bulgária és Törökország – hadizsákmányt szerzett Romániából, itt azonban csak *egy* országon vetek érte revánsot. A rabló hadjáratok most az ipari berendezések leszerelésétől, egy gyermekkórház berendezéseinek elkobzásán át egészen a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményének kifosztási kísérletéig mentek. Hogy a múzeum végül egyben maradt, az amerikai Harry Hill Bandholtz tábornoknak köszönhető, aki a szövetségesek budapesti katonai missziójának tagjaként egyedül, egy szál lovaglóstorával állta útját egy 14 teherkocsiból álló román tiszti csoportnak.

Nemcsak a helyi leírások tanúskodnak az atrocitásokról, a megszállt városok lakosságának terrorizálásáról vagy a helyi hatóságok román király iránti hűségesküre kényszerítéséről és a fogolytáborokban uralkodó embertelen körülményekről, hanem Georges Brunier svájci százados, a Nemzetközi Vöröskereszt egyik küldöttjének jelentése is. A megszállók által rendezett nyilvános fenyegetések rémületet keltettek a lakosság körében, hiszen a botbüntetést Magyarországon már évtizedekkel korábban eltörölték. A román kormány ignorálta a nyugati szövetségesek ismételt párizsi felszólításait a rekvirálások beszüntetésére és az országból való visszavonulásra. „Véleményem szerint, ha egy kacsza pottyantana egyet a Földközi-tengerbe, az nagyjából ugyanakkora hatást gyakorolna az árapályra a Mexikói-öbölben, mint ezek az ultimátumok román barátainkra.” – jegyezte meg Bandholtz tábornok a Budapesten vezetett *An Undiplomatic Diary. By the American Member of the Inter-Allied Military Mission to Hungary 1919-1920* címmel később kiadott feljegyzéseiben. (*A Bandholtz-napló. Román megszállás Magyarországon. Harry Hill Bandholtz dandártábornoknak, a Magyarországi Szövetséges Katonai Misszió amerikai tagjának feljegyzései 1919–1920 között.* Szerk. Lengyel Gábor. Budapest. 2020. 148. o.)

Három és fél hónap után végül Párizsban is elszakadt a cérna. A békekonferencia nyolc napos ultimátumot adott a román kormánynak, és egyértelmű, kötelező érvényű állásfoglalást követelt az egyes kérdésekben, mint Magyarország kiürítése, a jövőbeli határok elfogadása, a békeszerződés aláírása Ausztriával és a kisebbségvédelem elismerése. A békekonferencia Legfelsőbb Tanácsa azzal vádolta a románokat, hogy folyamatosan kikerülik a világos válaszadást, a békekonferenciával nagyhatalmi módon tárgyalnak, a szövetségi szolidaritás figyelmen kívül hagyásával csupán saját nyereségükre gondolnak, és teljesen elfelejtik, hogy Románia egyedül a nyugati hatalmak háborús eredményeinek köszönhetően tudta megduplázni területeit. Amennyiben Bukarest válasza nem lenne kielégítő, abban az esetben az antant megszakítja a kapcsolatokat Romániával, és területi igényeit sem fogja tovább támogatni.

Nem kellett nyolc napot várni: Bukarest azonnal engedett. A román csapatok kiűrtették Budapestet, azonban a békekonferencia követelése ellenére csak a Tisza mögé vonultak vissza, és teljesen csak a következő év tavaszán távoztak az országból. A dél-magyarországi szerb megszállók kivonulására pedig másfél évet kellett várni. Az antant csak 1919. november végén ismerte el a magyar kormányt. A magyar delegáció pedig csupán 1920 januárjában indulhatott el Párizsba, ahol vezetőjüket a Legfelsőbb Tanács legalább meghallgatta.

Magyarországon mindmáig vita tárgyát képezi, hogy az 1919. március végi kommunista hatalomátvétel az ország kárára befolyásolta-e a trianoni békeszerződést. A békekonferencia már 1919 februárjában és márciusában kidolgozta a Magyarországnak rendelt új határokat, így tehát nem állíthatjuk, hogy az országot a Tanácsköztársaságra hivatkozva további büntetéssel sújtották volna. Mindenestre kézenfekvő, hogy a kommunista puccs nem növelte a magyarok iránti szimpátiát. A Tanácsköztársaság ürügyként kapóra jött a cseheknek és a románoknak Magyarország megtámadására, amelyet a nyugati hatalmak egyetértéssel figyeltek. A háború és a megszállás oda vezetett, hogy a csak később terítékre kerülő trianoni békeszerződésben már kismértékű korrekciókra sem volt lehetőség.

8. Les absents ont toujours tort – A távollévőknek sosem lehet igazuk

A győztes hatalmak képviselői Párizsban valószínűleg nem nagyon gondoltak az ismert francia közmondásra, miszerint a távollévőknek soha nincs igazuk (*Les absents ont toujours tort*). Még ha emlékeztek volna a népi bölcsességre, akkor sem lett volna semmi eredménye. A vesztesek nem voltak jelen Párizsban, a vitákban nem kaptak szót, csak a tárgyalásokon véglegesített feltételeket adták át nekik. Az aláírás megtagadása öngyilkosságnak tűnt, a teljes politikai és gazdasági izolációt, és ezáltal a konszolidáció lehetetlenségét, valamint ismételt katonai megszállást jelenthetett volna. Egy kis habozás után még Németország is visszariadt ettől a lehetőségtől, Magyarország pedig elég tapasztalatot szerzett már az idegen megszállásról. Nem csoda, hogy az akkori vesztes országok máig békediktátumokról beszélnek, pedig a megállapodás hivatalos neve „békeszerződés”.

A békekonferencia nyilvánosságot biztosított a győzteseknek területi követeléseik előterjesztésére. Magyarország földrajzi helyzete kizárta, hogy az antant nagyhatalmai területi követelést támasszanak vele szemben. Annál erőteljesebben törekedtek azonban területeik növelésére Magyarország szomszédai, az úgynevezett „társult hatalmak”. Románia az 1918-as különbéke ellenére ragaszkodott az 1916-os hadba lépésekor neki ígért összes terület átadásához. Szerbia tulajdonképpen a jelentős háborús teljesítményére hivatkozott, és ezért magától értetődőnek tartotta, hogy a jövőbenő jugoszláv államalakulatban övé legyen a vezető szerep. Északi határát mélyen magyar területre átnyúlva képzelte el, különös tekintettel Pécs városára és a környező szénbányákra. A csehszlovák területi igények kiterjedtek a mai Észak-Magyarország jelentős részére is, beleértve az ipari városokat és a tokaji borvidéket.

Masaryk évekkel korábban kidolgozott terve pedig egy körülbelül 80 kilométer széles korridor létrehozásával számolt, amelynek Magyarországon és a mai ausztriai Burgenlandon keresztül kapcsolatot kellett volna teremtenie az északi és a déli szlávok között. Az abszurd tervezetet a szövetségesek azonnal elutasították. Azonban érdemes a terv cseh indoklását is megvizsgálni. Érvelésük szerint egyrészt a Kárpát-medencét eredetileg teljes egészében szlávok népesítették be, ezt az egységet csak a magyar honfoglalás szakította szét a 10. században. Ez tehát egy történeti érv volt, azonban egy ezer évvel korábbi állapotra való hivatkozás. A másik pedig etnikai érv, amely

szerint a kérdéses területen néhány szláv (horvát) falu található. A teljes, majdhogynem homogén német-osztrák és magyar lakosságot tekintve ez a szempont eléggé gyenge lábakon állt.

Felvetették azt is, hogy szükség lenne egy Ausztriát és Magyarországot elválasztó területre, valamint Csehszlovákia számára egy biztonságos kijáratra az Adriához. Hasonló stratégiai (és részben gazdasági) megfontolásokkal magyarázták Prágában azt a követelésüket, hogy nyugaton a Duna legyen a magyar határ, északkeleten pedig a Börzsöny és a Mátra hegyvonulatai, mert csak ezeket a vonalakat lehet jól védeni. Nyilvánvaló, hogy aki így érvel, bár névleg békét köt, de a szomszédos országban nem jövőbeli partnert, hanem folyamatos ellenséget lát. A békekonferencia az első követelést elfogadta, de a másodikat nem, és a hegyvidék Magyarországé maradt.

A szomszédos országok területi követelései (Nagy Béla munkája. Forrás: <https://tti.abtk.hu/terkepkek>)

A békekonferencia Kelet-Közép-Európa új térképének megrajzolására irányuló próbálkozása során eredetileg a nyelvhatárokat tekintette irányadónak. Különösen az amerikaiak hangsúlyozták Párizsban a nyelvi szempontot mint az önrendelkezés alapját. Csakhogy a Habsburg Monarchia öröksége a maga sokféle népe által lakott és egymásba ékelődött településterületeivel láthatóan nem volt alkalmas a nyelvi önrendelkezés egyszerű elve alapján történő felosztásra. Európa középső régiójában nem lehetett szó homogén nemzetállamok létrehozásáról. Minden határkijelölés többséget és kisebbséget, elégedetteket és elégedetleneket teremtett. Golo Mann később szerencsétlen tévedésnek és Dél-Kelet-Európa tekintetében katasztrofálisnak nevezte, hogy ebben a térségben is támogatták az elképzelést, miszerint minden nemzetnek francia minta szerint saját állammal kell rendelkeznie.

A számokkal való mesterkedésnek itt is segítenie kellett. A csehszlovák külügyminiszter, Edvard Beneš, a román kormányfő, Ion I. C. Brătianu, valamint a szerb Nikola Pašić és Milenko Vesnić (mindketten többszörös miniszterelnökök Belgrádban) a békekonferencián azon fáradoztak, hogy

területi követeléseiket a lakosságszámmal is alá tudják támasztani. A vitatott területek lakosságának nemzetiségeiről bemutatott adataik erősen eltértek – saját javukra – az 1910-es magyar népszámlálás eredményeitől, amelynek helyességét kétségbe vonták vagy eltorzítva idézték. Mivel Magyarország küldöttei Párizsban a békekonferencián nem lehettek jelen, senki sem volt, aki ellentmondhatott volna.

Brătianu zavartalanul állíthatta, hogy a magyar statisztikák szerint a Románia által igényelt Erdélyben és az Alföld peremvidékén a magyarok száma egymillió, a valóságban azonban csak maximum 687 ezret tesz ki. Ezzel szemben ezekben a régiókban még az 1920-as román népszámlálás is 1,3 millió magyart számolt össze, amihez hozzá kell adni azt a kereken 250 ezer magyart is, akik a békekötés után Erdélyből Magyarországra menekültek. Brătianu trükkje abban állt, hogy a Kárpátok délkeleti vonulatánál élő magyar népcsoportot, a székelyeket nem számolta a magyar lakossághoz.

Beneš szükség szerint szintén nagyvonalúan le- vagy felkerekítette a lakosságszámokat. Állítása szerint a Prága által követelt Szlovákiában csak 650 ezer magyar lakos található (az 1910-es népszámlálás 881 ezer magyart talált a területen). Tehát megközelítőlegensúlyt lehetne teremteni, mert az új határok magyarországi oldalán 450 ezer szlovák lakos maradna (a valóságban a trianoni Magyarországon a szlovákok száma nem haladta meg a 150 ezret). Más követelések már csak a látszatát keltették annak, hogy a nyelvi határokhoz igazodnak, az ezekben foglalt érvelés szerint a követelt területek lakossága ugyan magyarul beszél, de esetükben magyarosított szlávokról van szó.

Végül a békekonferencia tudatosan eltávolodott a nyelvi szemponttól. Az újonnan létrehozott országoknak, ahogy a franciák mondták „viable”, azaz életképesnek kell lenniük, és ez azt jelentette, hogy a határok meghúzásánál a gazdasági, katonai és a közlekedéstechnikai szempontok lettek a döntőek. Az antant képviselői gyakran hangoztatták, hogy kétséges esetekben a döntésnek az egykori ellenséggel szemben a „társult hatalmak” javára kell történnie. Mint ahogy a Bánát esetében is, mely egy 280 ezer négyzetméter nagyságú, etnikailag színes történelmi régió 1,5 millió lakossal a Duna alsó folyásánál. Az ottani lakosság 37,4 százalékát románok, 24,5 százalékát németek („bánáti svábok”), 18 százalékát szerbek és 15,3 százalékát magyarok tették ki. 1916-ban az egész Bánátot Romániának ígérték, de végül a területet Szerbia és Románia között osztották fel. A későbbi francia miniszterelnök, André Tardieu, aki 1919-ben Clemenceau közvetlen munkatársa volt, úgy érvelt, hogy itt két szövetséges között kell kompromisszumos megoldást találni, és az ellenséggel nem kell foglalkozni.

A népek önrendelkezési joga csak a győztesekre volt érvényes. A szövetségesek, akik gyakran és szívesen hivatkoztak az önrendelkezés jogára, morális szempontból amúgy sem álltak jól. Ezek az országok, melyeknek képviselői így nyilatkoztak, gyarmattartó nagyhatalmak voltak. Ugyan felléptek a csehek és szlovákok, románok és délszlávok szabadságáért, de a lengyeleknek saját államukhoz való jogát csak 1917-ben fedezték fel, amikor a bolsevik forradalom következtében elvesztették nagy orosz szövetségesüket. Mindaddig hallgatólagosan tekintettel voltak a cári birodalomra, hiszen az egykor feldarabolt Lengyelország oroszlánrésze még mindig hozzá tartozott.

Oroszország háborúból való kiválása után az antant számára felértékelődött Lengyelország, Románia és Csehszlovákia. Pontosabban a francia politika ezekben az országokban látta a kiesett orosz ellensúly pótlását Németország hátában, egy új gátat Berlin kelet-európai expanziós törekvéseivel szemben. Ezt a funkciót Párizsban „Barrière de l'Est”-nek és egyúttal „cordon sanitaire”-nek is nevezték, az utóbbi alatt pedig az orosz bolsevizmus „karanténba” zárását értették. Ebben a nyugati hatalmak aktuális érdekei is szerepet játszottak, amelyek az oroszországi vörösök

és fehérek által vívott polgárháborúba való beavatkozásukkal voltak összefüggésben. 1918 végén francia csapatok szálltak partra Odesszában, azonban 1919 áprilisában a Vörös Hadsereg ukrainai előrenyomulása miatt fel kellett adniuk a várost. Franciaországban a négy kimerítő háborús év után hamar megkezdtek a leszerelést, és Kelet-Európában a román hadsereg segítségére voltak utalva. A bolsevikok galíciai előretörése miatt Lengyelország konszolidálása is kérdésessé vált, ez mutatkozott meg Lemberg városának (ma Lviv Ukrajnában) esetében is. A francia hadvezetés itt is a román katonai támogatásra kívánt támaszkodni, és szóba került a parancsnokuk után „Haller-hadsereg”-nek nevezett franciaországi lengyel légió hazaszállítása is.

A francia vezérkar 1919 januárjában végül arra jutott, hogy egy galíciai beavatkozás csak abban az esetben lenne eredményes, amennyiben az Északkeleti-Kárpátok hátszágának vasútvonalaira támaszkodhatna. A terület maga tehát, ahol sem csehek, sem szlovákok, hanem többségében ruténok és kisebb részben magyarok éltek, Csehszlovákiához kellene hogy tartozzon. Ezért a határ meghúzásánál az etnikai viszonyok helyett a vasútvonalaké lett a főszerep. Saját maguknak biztosítani kellett a vasútvonalakat a román csapatok és Odesszából a francia csapatok Galíciába szállításához.

A Párizsban kijelölt román–magyar határ ma is néhány kilométerrel nyugatra húzódik attól a vasútvonaltól, amely északra a Kárpátokba vezet, és Romániához kellett kerülnie. A nyelvhatár azonban jó 30-40 kilométerrel keletebbre húzódott, és azokat a városokat, melyeket a vasútvonal összekötött, túlnyomó részben, 90 százalék feletti arányban magyarok lakták. A békekonferencián mindössze egy vitára futotta arról, hogy emiatt a vasútvonal miatt 200 vagy 300 ezer magyart kényszerítenek arra, hogy a továbbiakban anyaországának határain kívül éljen. Brit oldalon megjegyzték, hogy a kérdéses városok Romániához csatolása az „új viszonyok szimbóluma”, és egyébként is hamarosan elrománosodnának. Ez a kijelentés nem utolsósorban egy nagyon különös felfogását mutatja annak a kisebbségvédelemnek, amelyet a szövetségesek az utódállamok nyakába varrtak, amely azonban semmilyen kollektív jogokat és semmilyen területi autonómiát nem irányozott elő.

Egy pillantás a térképre elég ahhoz, hogy lássuk, a magyar–szlovák határ északkeleten szintén egy vasútvonalat követ, amely a Kárpátokon keresztül Lembergbe vezet. A békekonferencia elengedhetetlennek tartotta, hogy ezt a nyugat–keleti összeköttetést Csehszlovákiának biztosítsa. Ebben az esetben semmilyen gátlásuk sem volt, amikor például Sátoraljaújhely városát még Magyarországon hagyták, a települést azonban szétszakították, és pályaudvara már szlovák területre került. Nyugaton, ahol a Duna lett a határ, szintén kettészakították a magyar nyelvű Komárom városát, a szlovák város az északi, a magyar pedig a déli parton jött létre. A stratégiai és gazdaságpolitikai igényeknek köszönhetően, melyeket Beneš Párizsban „a magyar kormánnyal erről egyáltalán nem vagyunk hajlandóak tárgyalni” felkiáltással előadott, a magyarok lakta nagy folyami hordalékszigetet (Csallóközt) is elcsatolták Magyarországtól a nyugati határszakaszon, ahol a Duna főágának kellett a határvonalat képeznie. A szlovákiai magyar kisebbség jelentős része ma is ezen a területen él.

9. A felosztás mértéke

A trianoni békeszerződést Magyarországon még száz évvel később is igazságtalan diktátumként értékelik, mellyel kapcsolatban két értelmezési és érvelési mód létezik. Az egyiket, mely a királyság egykori nagyságát és hatalmát sirja vissza, figyelmen kívül hagyhatjuk. Amennyiben a Habsburg Monarchia felbomlását elkerülhetetlennek tartjuk (bár ez a kérdés a történészek között továbbra is

vitatott), akkor Magyarország feldarabolására is igennel kell felelnünk. A történelem – török hódoltság, törökellenes harcok, bevándorlás és áttelepülés – az ország egységére nézve fatális körülményeket teremtett, mire a 19. században robbanásszerűen kibontakozott a nacionalizmus. Az, hogy a Magyar Királyság jelentős területein önrendelkezést követelő, nem magyar etnikumú lakosság élt, és hogy a magyar kultúrával szorosan összekapcsolódó régiók és városok, valamint a teljesen magyar, de az anyaországtól távol fekvő Székelyföld 1920-ban hirtelen külföldre kerültek, tragikus, de elkerülhetetlen volt. „A világtörténelem miatt nem sértődhet meg az ember”, írta bölcsen a már korábban idézett Kosáry Domokos, magyar történész.

A másik Trianon-értelmezés szerint azonban látni kell, hogy az utódállamok gátlástalan területi mohósága és az antant törekvése kívánságaik messzemenő kielégítésére hibás, és máig ható következményeik tekintetében különösen káros volt. Eszerint nem az ország felosztása volt igazságtalan, hanem annak mértéke. A békekonferencia tulajdonképpen (majdnem) minden vitás kérdésben Magyarország ellen ítélt. Románia csak maga 103 ezer négyzetkilométerrel többet kapott, mint ami Magyarországé maradt. Romániában, Csehszlovákiában vagy a délszláv állam területén, kisebb mértékben Horvátországban és jelentős mértékben Szerbiában hirtelen magyarok százazrei találták magukat az új határok túloldalán, akiknek nyelvterülete és lakóhelye azelőtt az anyaországhoz tartozott.

A magyar diplomáciának egyetlen kis korrekciót sikerült olasz közvetítéssel kieszközölnie. 1921 végén Sopron városa és környéke a magyar részről nem teljesen makulátlan, azonban eredményét tekintve teljesen egyértelmű népszavazás nyomán visszakerült Magyarországhoz. Ennek a térségnek a lakossága ugyanis az új határok következtében Ausztria területén (a mai Burgenland) találta magát. Ausztria végül kerekén 4000 négyzetkilométert kapott Magyarországból 290 ezer lakossal, melynek csupán 8,9 százaléka volt magyar. Romsics Ignác történész véleménye szerint a soproni népszavazásnak egy önmagán túlmutató jelentősége is lehetett volna, hiszen ennek következtében Burgenlandot a magyar revíziós céloknál többé nem is említették. Romsics ezért jogosan azt feltételezi, hogy a többi szomszédos országgal is kevésbé feszülten alakulhatott volna a viszony, amennyiben Prága, Bukarest és Belgrád a határok meghúzásakor kicsit nagyvonalúbban kész lett volna hasonló kompromisszumokra.

A békekötés néhány hibája a békekonferencia szervezésének módjából és felépítéséből fakadt. Utólag nyugati diplomaták is megjegyezték, hogy nem a francia fővárost kellett volna a konferencia helyszínéül választani. A nyugati hadszíntéren négy évig dúlt a háború francia földön, és a legsúlyosabb pusztulást okozta. A néphangulat és a francia sajtó bosszúszomja jelentős nyomást jelentett, amely nem hatott előnyösen a méltányosságra. Nehezítette a helyzetet az is, hogy semmilyen program nem állt rendelkezésre. Sokáig nem tisztázták, hogy tárgyalásos úton, vagy előre meghatározott feltételekkel kössenek békét. Nem csak a legyőzöttek oldalán várták sokan, hogy a győztesek konferenciáját egy kongresszus kövesse, ahol a háborúban részt vevő minden ország jelen lehet, és a békefeltételekről tárgyalhat. Helyette azonban a párizsi békekonferenciát máig úgy értékelik, hogy a győztesek ultimátumot adtak a legyőzötteknek.

Magyarország számára ez a körülmény különösen hátrányos volt. Két albizottság foglalkozott a magyar területi kérdésekkel. Az egyik Magyarországnak a csehszlovákiai, a másik a romániai és jugoszláviai határainak kijelölésére készített javaslatokat. Mindkét bizottság tagjai abból indultak ki, hogy az általuk javasolt határok még nem véglegesek, hanem a későbbi tárgyalásokhoz nyújtanak kiindulópontot. Ezért célzottan maximális követeléseket tartalmazó javaslatokat készítettek elő, mivel azt hitték, hogy bizonyos részletek eleve további tárgyalásokon fognak majd eldőlni. A békekonferencia azonban minden fenntartás nélkül azonnal elfogadta a benyújtott terveket. A két

bizottság egymással sem egyeztetett. Mindketten saját szakállukra cselekedtek, és csak utólag szembesültek azzal, hogy a Magyarországnak kiszabott határokkal olyan magas számú magyart kényszerítenek saját hazáján kívülre, ami aligha egyeztethető össze az önrendelkezés elvével.

Lloyd George, brit miniszterelnök a békekonferencia előtt hangsúlyozta, hogy nem szabadna semmilyen bosszúnak, semmilyen mohó birtoklási váagnak és az igazságosság megcsorbításának teret engedni. Magyarország esetében ő volt az egyetlen, aki alkalmanként megpróbálkozott megóvni az országot a legrosszabb döntésektől. Azonban csak keveset tudott elérni, mert a brit külügyminisztérium fiatalabb hivatalnokait, vagyis saját küldöttségének tagjait más meggyőződések vezérelték. Az angol diplomata, Harold Nicolson saját bevallása szerint maga is teljesen a szlávok és románok érdekében fellépő történész és publicista, Seton-Watson hatása alatt állt, és sokáig lelkesen hitt abban (egészen a végső kiábrándulásig), hogy Párizsban egy új Európát hoznak létre, és ezért erősítik meg az újonnan létrehozott államokat. Mivel minden legyőzött ellenfél császárság és királyság volt, ezért megerősödött az az elképzelés, hogy az öreg kontinensen beköszönt a demokrácia korszaka. Franciaországban is szívesen beszéltek a republikanizmus győzelméről. A csehszlovák elnök, Masaryk pedig az 1914–1918 között lezajlott háborút világháborúnak nevezte.

A győztesek táborához tartozók erkölcsileg feljogosítva érezték magukat arra, hogy a demokrácia élharcosaiként tüntessék fel magukat. A Londonban és Párizsban szívesen hangoztatott célkitűzés – a Habsburg Monarchia népeit önrendelkezésükben támogatni – természetesen nemes gondolat volt. A nyugati hatalmak mégis csak 1918 elején jutottak véglegesen arra a döntésre, hogy a dunai monarchiát szétzúzzák. Az viszont a pusztá érdekekkel magyarázható, hogy az antant ettől kezdve az utódállamokat akkor is nagyvonalúan támogatta, amikor azok Ausztria és Magyarország kárára kis imperialistákként léptek fel. Franciaország és Nagy-Britannia számára egy minél erősebb védőzóna létrehozása volt fontos Németország és Szovjet-Oroszország között, a párizsi külpolitika formálóinak szeméi előtt pedig egy tartós, nagy francia befolyási övezet képe lebegett Közép-Európában.

Az amerikaiak, akik a békekonferencián a legkitartóbban védelmezték a nyelvhatárok alapelvét, az európai kérdésekben még újoncok voltak, és csak másodrangú szereplőknek számítottak – bármennyire szokatlannak tűnik is ez mai szemszögből. Magának Wilson elnöknek is azzal a dilemmával kellett szembesülnie, hogy amennyiben ragaszkodik idealista elképzeléseihez, akkor haragra gerjeszti a románokat, cseheket és délszlávokat, és ezek esetleg kedvenc projektje, a Népszövetség ellen lépnek fel. Az elnök végül idő előtt és csalódottan hagyta el a békekonferenciát.

Olaszországot, a negyedik hatalmat a „nagyok” között, szintén saját speciális érdekei vezették. Az olaszok a magyarokról folyó tárgyalások során többnyire hallgattak (vagy sok beszéddel mondtak keveset), kivéve, amikor Romániáról vagy a délszláv államról volt szó. Romániát konzekvensen támogatták, mert az 1916-ban szintén egy titkos szerződést kötött az antanttal, ahogy Olaszország egy évvel korábban, és mindkét országnak busás jutalmat ígértek a háborúba való belépésükért. De az ígéretet nem teljesítették, mert Románia a szerződésnek ellentmondó különbékét kötött, Olaszország érdekei pedig az Adriánál a jugoszláv követelésekbe ütköztek. Az olasz diplomácia párhuzamot vont a két titkos szerződés között, és attól tartott, amennyiben a románokkal kötött megegyezést nem tartják be teljesen, akkor ez az olaszokkal kötött szerződésre is mintául szolgálhat. Olaszország ezért állt a románok mögött, a Bánát felosztásánál pedig igyekezett gyengíteni a délszláv pozíciókat.

Szépen hangzó fogadkozasként értékelhetjük azt a kijelentést, hogy Párizsban nem a bosszúvágnak kellene diktálnia a békét. Gyűlölet, előítéletek és nacionalizmus – mind vitathatatlan szerepet játszottak. Clemenceau 1919-ben az osztrák kancellárral, Karl Rennerrel szemben teljesen komolyan kijelentette, hogy „Bécs régi autokrata kormányzata” a német uralkodóval egyeztetve már jóval korábban előkészítette a világháborút. Az egész osztrák nép hibás, mert ezt nem akadályozta meg, hanem épp ellenkezőleg, ünnepelte a háború kirobbanását. Ezért Ausztriának vállalnia kell a felelősséget a világgal szemben elkövetett bűneiért. Mintha 1914 késő nyarán Párizsban és Londonban nem lett volna patrióta örömmünnep, és mintha Ausztria-Magyarország üzent volna háborút Franciaországnak, Nagy-Britanniának, Olaszországnak és nem fordítva. Németországról még a 20-as évek végén írta Clemenceau, hogy a „legnagyobb és előre megfontolt szándékkal elkövetett Európa elleni bűncselekmény felelőse”.

Magyarellenes nyilatkozatokban pláne nem volt hiány. A francia külügy, a Quai d’Orsay főtitkára, Philippe Berthelot jegyzőkönyvbe vetette, hogy a magyarok egyáltalán nem eredeti lakosai országuknak, ráadásul mindig is a legalattomosabb népnek bizonyultak. Nicolson – hogy ismét a brit diplomatát idézzük – elismerte, hogy kezdettől fogva heves ellenszenvet érzett a magyarokkal, „ezzel a turáni törzssel szemben, akik török rokonukhoz hasonlóan sokat rombolnak, de semmit sem teremtenek”. Maga Masaryk, akit cseh honfitársai felvilágosult filozófus-elnökként tiszteltek, megvetően beszélt a magyarok „mongol” és „félázsiai” származásáról. Ezzel szemben a franciák román szimpátiája jelentős részben a latin nyelvrokonság „felfedezésével” magyarázható. Saint-Aulaire gróf, korábbi bukaresti francia követ, aki 1919–20-ban teljesen a román ügy mellé állt, 1928-ban publikált visszaemlékezésében Brătianu román miniszterelnököt mint „grand latin”-t ünnepelte.

Az ellenség civilizációs értékének megkérdőjelezése mint tendencia nem csupán a politikai szférára korlátozódott. Antoine Meillet, francia nyelvtudós, a Collège de France professzora 1918-ban megjelent könyvének a *Les langues de l’Europe nouvelle (Az új Európa nyelvei)* sokatmondó címet adta. Érvelési rendszerében az európai nyelvek közül két nyelvet, a németet és a magyart minősítette alsóbbrendűnek. A németet mindenesetre mint egy jelentős kultúra kifejezőeszközét jelölte meg (Clemenceau „civilisation germanique” és a „culture allemande” kifejezéseket idézőjelben használta). Meillet professzor a német nyelvről összességében azonban megsemmisítő ítéletet mondott: nem hat kellemesen, kemény, kopogó kiejtése van, a nyelvtana tele szükségtelen archaizmusokkal, a mondatok merevek, monotonak, az egészből hiányzik a finomság, a könnyedség, a hajlíthatóság és az elegancia. A magyar még rosszabbul járt. Nem egy régi civilizáció nyelve, és a magyarok irodalma nélkülöz minden presztízst.

Ezeknél a lekicsinylő példáknál a komoly szaktudás helyett a háborúban felgyülemlett érzelmek vezették a tollat. Elképzelhetetlen, hogy napjainkban, száz évvel később, valaki megengedné magának, hogy a világ valamely népéről nyilvánosan hasonlóan nyilatkozzon.

10. Les jeux sont faits – A kocka el van vetve

A gróf Apponyi Albert vezette magyar delegáció 1920. január 7-én érkezett Párizsba. Ahogy korábban a német és az osztrák küldöttséggel is történt, a külsőségeket tekintve korrekt, de különösen rideg fogadtatásban volt részük, és Párizs elővárosában, Neuilly-ben egy középszerű hotelben szállásolták el őket, ahol gyakorlatilag karanténban kellett maradniuk. Tilos volt Párizsba menniük, vagy a külvilággal, nevezetesen a sajtóval kapcsolatba lépniük. Az izolációnak egyetlen

célja az volt, hogy éreztessék, itt nem egyenrangú partnerek, hanem győztesek és legyőzöttek állnak szemben egymással.

A magyarok jelentős mennyiségű írásos és térképes anyagot vittek magukkal, amely nyolc előjegyzékre osztva tartalmazta a magyar álláspontot és Erdély számára a többnyelvű Svájc mintájára kidolgozott megoldási javaslatot. Az anyagokat csak január 15-én adhatták át a francia külügyminisztériumnak. Néhány órával később azonban meg is kapta a küldöttség a már régen véglegesített békefeltételeket, azokra tehát a magyar beadványoknak már semmilyen hatásuk sem lehetett. A határidőt pedig különösen rövidre szabták. A magyar delegáció vezetője a következő nap kapott lehetőséget országa álláspontjának bemutatására és a békefeltételekhez való hozzászólásra.

Gróf Apponyi Albert másnap a francia külügyminisztériumban a szövetségesek Legfelsőbb Tanácsa előtt tartott beszéde megmutatta egy magyar arisztokrata gondolkodásának és képzettségének érdemeit és hiányosságait. Apponyi jó két órán át szabadon beszélt, választékosan és elegánsan franciául, a mondottakat időről időre angolul is összefoglalta, végül pedig saját nyelvükön elnézést kért az olaszoktól azért, hogy nem volt lehetősége mondandóját olaszul is előadni. Elég érthetően utalt a háborús bűnösség és a büntetés aránytalanságára. Határozottan lemondott arról, hogy a központi hatalmak egyoldalú felelősségének tézisével szemben védekezzen. Feltette azonban a kérdést, hogy az 1914-ben a Monarchián belül nem önálló Magyarország, amelytől most a legyőzöttek közül a legnagyobb területi veszteségeket követelik, valóban a legnagyobb bűnös lenne-e. Ugyanígy kifejtette, hogy a nyugati szövetségesek saját alapelveinek ellentmond, hogy három milliónál több magyarnak kell az új határok túloldalán nemzeti kisebbséggé válnia, és ez ráadásul azért is egyenlőtlen mérce, mert ezáltal a megjutalmazott utódállamok etnikailag egyáltalán nem lennének homogének.

Apponyi azonban az általa felhozott másik két témát szerencsétlenül választotta meg. Ezek fölényeskedő világnézetéről és gyenge taktikai érzékről tanúskodtak. Egy olyan időszakban, amikor az önrendelkezés irányadónak számított, épphogy provokatívan hatott, ha egy legyőzött ország képviselője arról beszél, hogy magyarok milliói kerülnek olyan népek fennhatósága alá, akik műveltségben és kultúrában alattuk állnak. Egyrészt a csehekről ilyet igazán nem lehetett állítani, másrészt pedig amennyiben a szlovákokra és az erdélyi románokra utalt, épp a korábbi kultuszminiszter Apponyinak kellett volna a magyar oktatáspolitikai felelősségére gondolnia.

Apponyi rosszul ítélte meg a helyzetet, amikor még ebben a pillanatban is Nagy-Magyarország csorbítatlan fenntartásáért lépett fel. A teljes magyar állam területéhez való ragaszkodását nemcsak gazdasági adatokkal indokolta, hanem igyekezett az erős Magyarország nemzeti kliséjével operálni, amely a korábbi századokban megvédte Nyugat-Európát a keletről jövő támadásoktól. A szövetségesek Legfelsőbb Tanácsát eleve nem érdekelte ez a tézis, amely történetileg vitatható is. Magyarországtól délre a balkáni nemzetek szintén hasonló teljesítményt tulajdonítottak maguknak. Apponyi retorikai teljesítményét Lloyd George brit miniszterelnök is dicsérte, de emlékirataiban megjegyezte, hogy talán többet lehetett volna elérni, ha Apponyi nem Magyarország teljes területének megőrzéséért, hanem a magyarlakta területekért emel szót, amelyek az új határok mentén húzódtak, de a szomszédos országok kapták meg őket.

Hasonlóképp értékelhető Apponyi javaslata az elcsatolásra ítélt területeken tartandó népszavazásokról. Bár biztosította a békekonferenciát arról, hogy országa a szavazások kimenetelétől függetlenül el fogja fogadni azok eredményét, mégsem pontosította, hogy az összes területre gondolt-e vagy csak a határ menti régiókra, ahol Magyarországnak jó esélyei lettek volna. Ekkor már irreális volt az az elképzelés, hogy az antant még hajlandó lenne az egész békeművet

népszavazásoktól függővé tenni. A békekonferencia végül Apponyi kívánságának elutasítását azzal indokolta, hogy a lakosság a szomszédos országokban már kinyilvánította a Magyarországtól történő elszakadási szándékát. Nem lehetett azonban megítélni, hogy ezek a döntések mennyire voltak reprezentatívak. A már említett Sopron városának kivételével a győztesek Magyarországnak egyetlen népszavazást sem engedélyeztek, ellentétben Németországgal és Ausztriával, amelyeknek így sikerült kisebb korrekciókat elérniük (Közép-Schleswig, Felső-Szilézia, Marienwerder és Allenstein, illetve Dél-Karintia).

Nem tűnt tehát ördögtől való gondolatnak, hogy a leendő magyar határ menti régiókban megkérdezzék a lakosságot. A brit Seton-Watson igazán nem volt magyarbarátnak nevezhető, azonban a méltányosságra való tekintettel nemcsak hogy nagyvonalúbb határokat javasolt Magyarországnak, mint ami végül megvalósult, hanem egyes határrégiók lakossága számára szavazást is szorgalmazott. A békekonferencia ez alkalommal nem hallgatott rá. Ezért is figyelemre méltó a román történész, Lucian Boia véleménye. Nézete szerint egy népszavazás Erdély Romániával való egyesítéséről biztosan az igen szavazatok többségével végződött volna. Amennyiben azonban a kérdés egy alternatív megoldást is kínált volna: egyesülés a régi Román Királysággal vagy autonómia Románián belül, akkor Boia véleménye szerint az erdélyiek nemzetiségüktől függetlenül jelentős többségben az autonómiára szavaztak volna.

A németek kifogásait a versailles-i békeszerződés ellen Lloyd George tömören így foglalta össze: „számos érvet felhasználtok, ha nektek előnyös, de ignoráljátok, ha nekünk kedvező”. Ez a megállapítás a trianoni békeszerződésre szintén igaz. Erdély 900 évig Magyarországhoz tartozott. Ez a történeti érv kevesebbet ért, mint az önrendelkezési jog, a területet pedig többségében románok lakták. Az 1910-es népszámlálás 2,95 millió román lakost mutatott. Csehszlovákiában azonban három milliónál több szudétanémet maradt – mindez gazdasági indokok mellett a történeti érveknek is köszönhetően, miszerint a Cseh Királyság egykori határait meg kell őrizni.

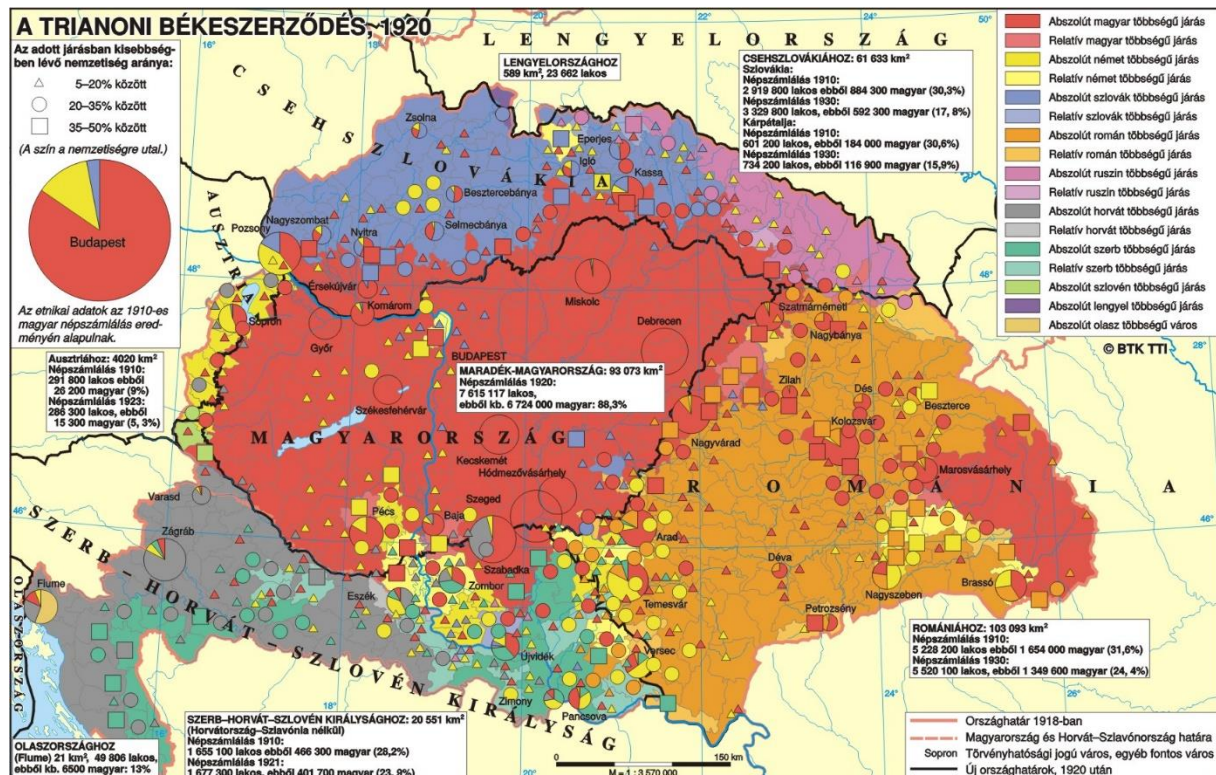
Amikor 1920 elején a békekonferencia tárgyalásait Londonban folytatták, Lloyd George ismét kifogásolta a Magyarországra kiszabott előírásokat: nem kellene magyarok millióit csordaként kezelni, és megkérdezésük nélkül a szomszédos országoknak átadni. A brit külügyminisztérium apparátusa azonban ismét szembehelyezkedett a miniszterelnökkel, és egészen elképesztő érvekkel álltak elő: a Magyarországtól elcsatolt határ közeli városok lakói egyáltalán nem magyarok, korábban csak opportunizmusból vallották magukat magyarnak, a székelyek pedig – mivel a magyaroktól teljesen különböző népcsoport – az autonómiajogok miatt biztosan nagyon jól éreznék magukat Romániában.

Legerősebben végül a francia érv nyomott a latban: nem kellene a saját szövetségeseket megsérteni és a békekonferencia által már elvégzett munkát – a Kárpát-medence határkijelölését – ezen a ponton újra kezdeni. *Les jeux sont faits, rien ne va plus* – A kocka tehát végleg el volt vetve. Mindez jelezte azt a türelmetlen igyekezetet, hogy végre lezárják a hosszan elhúzódó tárgyalásokat, és azt is, hogy az antant a magyar helyzetnek nem sok jelentőséget tulajdonított. Németország és a neki kiszabott jóvátétel, valamint a gyarmatok jövője, a felbomlott Oszmán Birodalom öröksége, az Ausztriával szembeni olasz területi követelések vagy éppen Szilézia hovatartozása és az ott folyó szénkitermelés birtoklása fontosabb kérdések voltak, mint hogy hol futnak a magyar határok. A magyarok részletes írásos állásfoglalása végül már csak minimális engedményeket tudott elérni, határkorrekciót egyáltalán nem.

Magyarország fájdalomdíjként végül csupán egy garancia nélküli kísérőlevelet kapott a szövetségeseiktől, amely szerint a határkijelölések esetleges igazságtalanságait később a

Népszövetség elé lehet vinni, és ezen az úton korrigálni. Mind a levél szerzői, mind pedig a címzettjei tisztában voltak vele, hogy ez már nem volt több üres frázisnál.

A trianoni békeszerződést 1920. június 4-én a magyar kormány két protokollárisan alacsony rangú képviselője, a népjóléti miniszter és egy diplomata írta alá. A Nagy Trianon palotában mindössze tizenöt percig tartott az ünnepélyes ceremónia. A magyar küldöttek sietve elhagyták a helyszínt, miközben Csehszlovákia, Románia és a Délsláv Királyság képviselői ott maradtak gratulálni egymásnak.

A trianoni békeszerződés (Nagy Béla munkája. Forrás: <https://tti.abtk.hu/terkepkek>)

11. A békemű kudarca

A nyugati államférfiak nagyon komolyan vették tevékenységüket. Úgy vélték, hogy a párizsi békekonferencia hosszú időre békét fog teremteni Európában. Az 1814–15-ös bécsi kongresszus lehetett a minta, amelynek döntései több évtizedre biztosították a kontinens stabilitását. Bár akkor a nagy ellenfelet, Franciaországot meghívták a tárgyalásokra, kíméletesen bántak vele, és tiszteletben tartották európai nagyhatalmi állását. Száz évvel később Párizsban mindennek már semmi nyoma nem volt a Németországgal és szövetségeseivel való bánásmódban.

Már 1921-ben megjelent a békemű szenvedélyes kritikája *L'Europa senza pace* (*Nincs béke Európában*) címmel egy résztvevő tollából. A szerző, Francesco Nitti olasz miniszterelnök a békekonferencia utolsó szakaszában vett részt. Nitti bírálta a háborús bűnösség egyoldalú kinyilvánítását. Értelmetlennek és durvának tartotta a legyőzöttek torkára szorítani a kést azért, hogy teljes meggyőződésük ellenére is bevallják, ők egyedül felelnek minden elkövetett jogtalanságért. Nem csupán a békekonferencia által deklarált kétféle ország létezett ugyanis Európában: a későbbi győztesek, oldalukon az erkölccsel, valamint a legyőzöttek, akik a háborút a többi békeszerető országra rákényszerítették. Valótlan az az állítás, hogy két különböző politikai rendszerű oldal

harcolt egymással – a diktatórikusan kormányzott országok a szabad nemzetekkel szemben –, elég csak az antant szövetségesére, Oroszországra gondolni.

Nitti vizsgálta a trianoni békeszerződést is, és utalt arra, hogy Magyarország szenvedte el a legnagyobb területi és vagyoni veszteségeket. Nézete szerint a magyarokkal szembeni szigorúság egyedül csak a szomszédos népek zsákmányszerzési vágyával és arra való törekvésével magyarázható, hogy a korábban erősebb, most pedig legyőzött országot cselekvésképtelenségre ítélik. Nitti bevallotta, hogy megpróbált kiállni Magyarorszáért, de ez ekkor, a konferencia végén már túl késő volt. Hozzá kell mindehhez fűzni, hogy az olasz haderők 1915 után az isonzói fronton több véres csatában nagyrészt magyar csapatokkal álltak szemben. Ritkán nyilatkozott valaki egy korábbi ellenfeléről olyan korrekten, mint Francesco Nitti.

Más stílusban, de hasonló megállapításokat tett két évvel később egy másik olasz, a történész és szociológus Guglielmo Ferrero. *La tragedia della pace (A béke tragédiája)* című könyvében rideg érveléssel diagnosztizálta a békekonferencia kudarcát. Egy szerződés nem más, mint egy vékony selyempapír, állapította meg. Csak kétféle módon lehetne hatékony és mindenkire kötelező érvényű: általános egyetértés vagy kényszer hatására. Ferrero szerint a legyőzött félnek akár becsületből, akár azért, mert a megállapodás részben az ő érdekeit is szolgálja, el kell ismernie és be kell tartania a szerződést, különben az csak halott betűk halmaza marad. Vagy pedig a győztes annyira erős, hogy a vesztes nem mer ellenkezni. A szerző megállapítása szerint azonban a versailles-i békeszerződés egyik feltételnek sem tesz eleget. Egyrészt Németország fellázad a békeszerződés ellen, másrészt pedig a világháború győzteseinek szövetsége részben már felbomlott, részben pedig elveszítette a lendületét. Senki nem tudja, hogy fog viselkedni Németország, írta Ferrero. Egyesek szerint évszázadokra legyőzött marad, mások szerint azonban éppen ellenkezőleg, néhány év múlva a korábbinál jóval erősebben és fenyegetőbben fog visszatérni.

Ma már tudjuk, hogy az utóbbiaknak lett igazuk. Mindössze tíz évvel Ferrero könyvének megjelenése után Hitler hatalomra került Berlinben, és ezzel elindult a katasztrófa. Kelet-Közép-Európa, mivel geopolitikailag mindig is veszélyeztetettebb helyzetben volt, nem tudott távol maradni a következő világégéstől sem. A franciáknak 1919-ben a régióra gyakorolt befolyásukról dédelgetett elképzeléseik mind politikailag, mind gazdaságilag illúzióknak bizonyultak. Csehszlovákia kivételével az 1920-ban létrehozott vagy területileg megnagyobbított országok nem lettek demokratikusak, hanem autokrata, sőt diktatórikusan kormányzott államokká váltak. A trianoni Magyarországon is egy autoriter, antidemokratikus, igaz, pluralista-parlamentari rendszer alakult ki. Gazdaságilag pedig Közép-Európa Franciaország helyett mindinkább Németország felé orientálódott, amely különösen a régió mezőgazdasági termékeinek biztosított felvevőpiacot.

Látványos fiasónak bizonyult az az ötlet is, hogy a Németország hátában létrehozott közepes utódállamok láncolata katonai akadályt képezhetne, és Szovjet-Oroszországot is elszigetelhetné. A kudarcért Franciaország és Nagy-Britannia is felelős volt, mivel 1938–39-ben tétlenül végignézték a korábban még általuk propagált Csehszlovákia szétverését. Bár Lengyelország miatt nem sokkal később háborúba léptek a hitleri Németország ellen, legvégül azonban beletörődtek abba, hogy mindkét ország Moszkva csatlósává váljon.

A trianoni békeszerződés korrekciójához a két háború között makacsul ragaszkodó Magyarország pedig a harmincas években Berlin egyre szorosabb szövetségésévé vált, hiszen Németország volt az egyetlen jelentős európai nagyhatalom, amely a Párizs környéki békeszerződések revízióját tűzte ki célul. 1938 végén a német–olasz (első bécsi) döntésnek köszönhetően Magyarország visszakapott egy többségében magyarlakta területet Dél-Szlovákiában, nemsokára pedig megszállta Kárpátalját, a mai Kárpát-Ukrajnát. Az egykor Franciaország által elkötelezetten támogatott Románia szintén

Németország oldalára állt, és ezzel versenyfutás kezdődött Hitler kegyeiért Bukarest és Budapest között, hiszen mindketten azt hitték, hogy a világháború végén a Führer fogja kijelölni az új határokat Európa térképén.

A román–magyar területi vitában 1940 késő nyarán szintén Németország és Olaszország hozta meg a (második bécsi) döntést, amely az „oszd meg és uralkodj” elve alapján osztotta fel Erdélyt. Északi részét visszaadta Magyarországnak, déli része pedig Romániáé maradt. Ezáltal a tengelyhatalmak még szorosabban magukhoz láncolták a két országot. Hiszen mind Románia, mind Magyarország ideiglenesnek tekintette a döntést, és abban reménykedtek, hogy hű szövetségesként végül az egészet megkapják. Románia és Magyarország ezért 1941-ben csatlakozott a németek Szovjetunió elleni támadásához. Szintén megszerzett területeik elvesztésétől való félelem és a németek kegyeinek keresése miatt vettek részt a háborúban Hitler jóvoltából – a „Harmadik Birodalom” által szétrombolt Csehszlovákia és Jugoszlávia romjain – létrejött államok, Szlovákia és Horvátország csapatai is. 1944 augusztusában, amikor a háború kimeneteléről már semmi kétség nem lehetett, Románia Magyarországnál jóval gyorsabban és ügyesebben szakította el magát Németországtól, és visszaszerezte Észak-Erdélyt a szovjet Vörös Hadsereg segítségével. A magyar területszerzések, amelyekhez délen Bácska is tartozott, mind elvesztek. Az 1947-es párizsi békeszerződések ismét a trianoni békeszerződés által korábban megszabott határokat írták elő az országnak.

Valószínűleg igaz, hogy az első világháború végének robbanásig feszült helyzete már nem tette lehetővé a Habsburg Monarchia megmentését. Kétségtelen az is, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia legkésőbb az előző század végén anakronizmussá vált. De ugyanúgy bizonyos, hogy a soknemzetiségű, nagy birodalom szétrombolása, az Anglia által sokáig védelmezett erős, európai középpont feláldozása hiba volt, ráadásul, ahogy Churchill nevezte, „nagy tragédia”, hiszen „ma ezen népek egyike sem elég erős és nincs is annyi életenergiája, hogy magát egyedül megvédje egy újraéledő Németország vagy Oroszország ellenében”. A függetlenség ezen népek mindegyikének „olyan szenvedéseket hozott, mint amilyeneket a régi költők és teológusok a pokolra kárhoztatottaknak jósoltak”, mondta Churchill. A Cseh-erdőtől keletre fekvő államok valóban könnyű prédái lettek Hitlernek, majd pedig mikor az orosz áradat hömpölygött visszafelé, Sztálin hajtotta őket igába, és négy évtizedre eltűntek a szovjet hatalmi zónában. 1919–20-ban a párizsi békekonferencia éppen ennek ellenkezőjét tűzte ki célul.

12. És száz évvel később

A két világháború közti magyar politika, mely mindent alárendelt a trianoni békeszerződés revíziójának, teljesen zátonyra futott a tragikus háborús körülmények következtében. A jelentős történész, Szekfű Gyula 1945 után korábbi nézeteit keményen korrigálva hangoztatta, hogy innentől kezdve el kell hallgatnia minden határrevíziós követelésnek és minden irredenta propagandának. Magyarország a jövőben a szomszédos országoktól már csak azt kérheti, hogy kezeljék tisztességesen a náluk élő magyarokat, és jogaikat tartsák tiszteletben.

Szekfű figyelmeztetésének első része könnyen teljesülhetett, hiszen a kommunisták hatalomátvétele után Trianon problematikája tabu lett. Moszkva nem tűrt semmilyen nézeteltérést csatlósai között, mivel hivatalosan testvéri országokról volt szó, együttműködésüknek kitűnőnek kellett lennie. Ami Szekfű kijelentésének másik részét – a magyar kisebbségekkel való humánus bánásmódot – illeti, ez nem volt több jámbor óhajnál.

1942 elején a magyar katonaság a Vajdaságban súlyos háborús bűnt követett el, amelynek 3300 (más források szerint 3800) civil – többségében szerb – esett áldozatul. A háború végső szakaszában Tito győztes partizánjai többszörösen fizették ezt vissza, mikor magyar falvak ártatlan lakosait mészárolták le. A román uralom visszaállítása Észak-Erdélyben 1944 őszén szintén atrocitásokkal járt együtt, ami ürügyet szolgáltatott arra, hogy a szintén nem a civil lakosság különös kíméletéről híres szovjet hadsereg a területet 1945 márciusáig saját katonai igazgatása alá helyezze. Csehszlovákiában Beneš elnök 1945-ben ismét elérkezettnek látta az időt arra, hogy az országot homogén szlávra alakítsa, a német és a magyar kisebbséget kollektív hazaárulással megbélyegezze és kitelepítse. A németeket elűldözték, a magyarok eltávolítását a nagyhatalmak azonban nem engedték meg. Prága mindeközben lakosságcserét kényszerített ki Magyarországgal, majd pedig magyarok tízezreit telepítették át erőszakkal Dél-Szlovákiából a cseh tartományokba, és 1948 végéig a teljes magyar kisebbségtől megtagadták az állampolgári jogokat.

Ez a helyzet egyáltalán nem teremtett kedvező előfeltételeket a szomszéd országokhoz való viszony barátságos újakezdéséhez és a magyar Trianon-trauma leküzdéséhez. Ráadásul a téma Magyarországon több évtizedre lekerült a napirendről. A diktatúra ezt két módon érte el: egyrészt betiltott minden nyilvános megnyilatkozást határ- és kisebbségi kérdésekről, másrészt olyan életkörülményeket teremtett, hogy mindenki a saját nyomasztó napi gondoljaival volt elfoglalva, nem sok ideje és ereje maradt a trianoni békeszerződéssel és annak következményeivel foglalkozni. Mivel a kommunista rendszer nem engedélyezett semmilyen civil egyesületet, ezért egy sem maradt a két háború közötti revizionista szervezetekből.

A hangulat Magyarországon a 70-es években kezdett változni, majd pedig a 80-as években alakult át teljesen. Ismert értelmiségiek emelték fel hangjukat a szomszédos országokban élő magyarokkal való bánásmód ellen, egyre többen azonosultak az ügygel, és végül a hatalom sem tudta távol tartani magától a kérdést. Tiltakoztak az erdélyi magyarok diszkriminációja ellen. 1988 kora nyarán a román állam- és pártvezető, Nicolae Ceaușescu több ezer falut érintő falurombolási terve ellen szerveződött tömegtüntetés, melyet a rendőrség is engedélyezett. A projekt különösen a kisebbségek vidéken még létező kompakt településterületeit veszélyeztette. „Senki sem kérdőjelezi meg a határokat, hanem az emberi jogok tiszteletben tartását követeli az erdélyi magyarokkal való bánásmódot illetően” – hangoztatták a budapesti tüntetők.

Ez a követelés az 1989–90-es rendszerváltás után is érvényes maradt. A határokbba való beletörődés politikája reális, hiszen a demográfiai viszonyok már nem azonosak a száz évvel korábbiakkal. 1920 óta a szomszédos országok jelentős és eredményes erőfeszítéseket tettek azért, hogy egyre inkább leszűkítsék a magyar kisebbség településterületét, és hogy erőltetett bevándorlással megváltoztassák az egykor magyar városok etnikai jellegét. Nagyban hozzájárult még ehhez, hogy sok magyar elköltözött vagy asszimilálódott. 1920-ban a trianoni békeszerződés következtében 3,2 millió magyar került Magyarországon kívülre, jelenleg még jó 2 millióan lehetnek. Még ez is jelentős szám, és Magyarország 1990 óta ragaszkodik ahhoz, hogy a szomszédos országokban lakó magyarok a magyar nemzet részét képezzék, és az anyaország támogassa őket.

1990 óta azonban minden budapesti kormány tartózkodik attól, hogy határkérdéseket érintsen. Teszik ezt mindazok ellenére, hogy a közvetlen környezetükben a 90-es évek elején néhány határ megváltozott. 1920-ban a párizsi békekonferencia által létrehozott Csehszlovákia és Jugoszlávia is darabjaira esett. Budapesten azonban pontosan tisztában vannak azzal, hogy a területi változásokra vonatkozó bármilyen magyar kísérlet súlyos következményekkel járna, és semmilyen nemzetközi támogatásra sem számíthatna. Bár a politikai paletta peremén létezik egy nacionalista politikai

folklór, amely Nagy-Magyarországot hirdeti, és az elveszett területek visszanyeréséről álmodik, de ennek nincs politikai súlya.

Mindez mégsem jelenti azt, hogy a magyarok megbékéltek volna a trianoni békeszerződéssel. Nagy többségük megváltoztathatatlanak tartja az 1920-ban kiszabott feltételeket, amibe bele kell törődni. Nagyon nehéz lenne azonban olyan magyart találni, aki kész lenne kijelenteni, hogy a trianoni békeszerződés előírásai igazságosak voltak. Lehet ezt a magatartást a realitás tagadásának tartani, de Trianon száz év múltán is nemzeti trauma maradt. Nagy-Magyarország nem téma többé, és szétmorzsolódik a határokon túli magyarokkal való szolidaritás is. Elterjedt nézet, hogy a magyar kisebbségek támogatása sok pénzt nyel el, és a Magyarországra áttelepülő külföldi magyarok csak az itteniek munkáját veszik el. Ehhez hozzájárul még az is, hogy a Trianont szidalmazók közül sokaknak fogalmuk sincs a felosztás történelmi okairól, sem pedig a párizsi békekonferenciáról. Ráadásul sokszor nagyon ködös elképzeléseik vannak az elveszett területek földrajzi és időközben megváltozott demográfiai viszonyairól is.

Mégis alig akad olyan, aki nem ért egyet a szállóigévé vált mondással: „Magyar az, akinek fáj Trianon”. Ennek azonban egy, az önsajnálattal által szívesen táplált, történetileg konstans mítoszhoz van köze. Ez a narratíva azt mondja, hogy Magyarország örökös áldozat, akit a nyugati országok folyamatosan cserbenhagytak, mikor a mongolok vagy a törökök ellen harcolt, vagy amikor a 18. és 19. században Ausztriával szemben a függetlenségét akarta kivívni. Majd a nyugati hatalmak 1920-ban Párizsban megcsönkítették az országot, a második világháború után kiszolgáltatták az oroszoknak, és 1956-ban a kisujjukat sem mozdították a magyar forradalom érdekében. Ezek ellen lehetne egy-két dolgot felhozni, azonban a mítoszokra jellemzőek a megkérdőjelezhetetlen állítások, amelyekre hatástalanok az ellenérvek és a részletek.

Közben az 1920-ban megkötött békeszerződésnek van egy máig súlyosan ható következménye, mégpedig hogy negatívan befolyásolja Magyarország közérzetét Európában. A trianoni békeszerződés megalkotóival szembeni keserűségnek van egy történeti gyökere, amely a magyaroknál tudatosan vagy tudattalanul, de ezer évre nyúlik vissza. István király 1000 körül a magyar államot annak tudatában hozta létre, hogy a később Európába kerülő magyaroknak két feltételnek kell megfelelniük, amennyiben új környezetükben hosszabb távra meg szeretnék vetni a lábukat: keresztényé kell lenniük és le kell telepedniük. A következő évszázadok deklarált célja volt a nyugati kormányzói és műveltségi minta átvétele, az Európa magasán fejlett magjához való csatlakozás. Az országnak a felzárkózásért folytatott küzdelmében a tatárjárás, a török háborúk, a trianoni felosztás és végül a szovjet uralom folyamatosan súlyos visszalépést jelentettek, így a munkát folyton előlről kellett kezdeni.

Alapvetően ma is igaz, hogy sok magyarban nem csak tudat alatt él tovább az érzés, hogy a Magyarországot 1920-ban könyörtelenül megbüntető Nyugat-Európa nem fogadja be az országot. A civilizált, liberális európai mag, melyhez megpróbálnak csatlakozni, ellenséges elutasítással viselkedik. A nyelvük révén eleve izolált magyarok barátok nélkül magukra maradtak itt Európában. Vitathatatlan, hogy a győztes hatalmak a trianoni békeszerződés mértéktelenségével jogtalanul jártak el Magyarországgal szemben. A panasz ebben a formában mindezek ellenére túlzottnak hat, elég csak a magyarok iránt az 1956-os forradalom vagy az 1989-es nyugati határnyitás hatására világszerte felerősödő szimpátiára gondolni.

A magyarok rég megtanultak a trianoni határokkal élni, de még mindig fájlalják az 1920-ban Párizsban elszenvedett megaláztatást. Kétségtelen, hogy Európa más keleti országaiban is jelen van a gondolat, hogy Európa nyugati felének szemében ők csak másodrendű európainak számítanak. A nyugati népeknek a történelem mindig jobb kártyát osztott. Ez az egyszerű világnézet arra jó, hogy a

saját nemzet elmaradottságát megmagyarázza és méltóságát megvédi. Ugyanakkor az is igaz, hogy a gazdag, fölényes és gyakran leereszkedően kioktató szomszédok sehol sem népszerűek, különösen azoknál nem, akik utol akarják érni őket. Magyarországon a Trianonra való emlékezés jelentősen felerősíti a Kelet-Európában amúgy is jelenlévő kisebbségi komplexust. A jelenlegi magyar kormány politikailag tökéletesen felhasználja ezeket az érzéseket, demonstratívan elfordul a nyugattól, ragaszkodik az önállósághoz, a kívülről jövő kritikát büszke nemzeti pátozzsal utasítja vissza, az ország rebellis szabadságszerető szellemiségére apellál, és jól kalkulál: aki így jár el, Magyarországon szavazatokat és választásokat tud nyerni.